

LJUBLJANSKI ZVON

*Mesečnik
za književnost
in prosveto*

XLII. LETNIK 1922 7. ŠTEVILKA

IZDAJA TISKOVNA ZADRUGA V LJUBLJANI

Vsebina julijskega zvezka:

1. M. Murko: Slovenski jezik v Jugoslaviji	385
2. Juš Kozak: Tehtnica. (Konec.)	395
3. Stano Kosovel: Žalostna jesenska pesem. — Spomin na Marijo	404
4. Ivan Lah: Angelin Hidar. (Dalje prihodnjič.)	405
5. Janko Samec: Čakanje	412
6. Ivan Albrecht: Imel sem sen	412
7. Anton Vodnik: Spokorna	413
8. Mirko Pretnar: Cantus mysticus	413
9. Ivan Zorč: Beg Bukovac. (Konec.)	414
10. A. Debeljak: Gustav Flaubert. (Konec.)	419
11. Alojz Pikel: Junak	426
12. Mirko Pretnar: Pismo	431
13. Književna poročila	435
Fran Albrecht: Cankarjev zbornik. — J. A. G.: Štrekelj K.: Historična slovnica slovenskega jezika. — Miran Jarc: Dr. Alojzij Remec: Naši ljudje. — A. Pirjevec: Koledar za navadno leto 1922. — Ivan Zorec: Stanislav Krakov: Kroz buru. — J. A. G.: Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. — Ivan Zorec: M. B. Kne- žević: Miozotis.	
14. Kronika	445
Dr. Alojzij Res: Opazke k uvodu Dantejevega «Pakla» Isa Krš- njavega. — A. Debeljak: Pregled francoskega leposlovja l. 1921. (Konec prihodnjič.)	
15. Nove knjige	448

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 60 Din,
za pol leta 30 Din, za četrto leta 15 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 7 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravištvo se nahaja
v Prešernovi ulici 54.

Last in založba «Tiskovne zadruga», z. z o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLII. letnik

1922

7. številka

M. Murko:

Slovenski jezik v Jugoslaviji.¹

Mnogo nesporazumov in težav prihaja v Jugoslaviji od nepoznavanja stvari in prilik. To bi se moglo dogoditi tudi z vprašanjem slovenskega jezika. Odobravam, da Hrvati in Srbi rabijo izraz slovenački, ker je najbolje, da uvajajo povsod pravilne oblike jugoslovjenski (ekavski seveda jugoslovenski), Južni Slovjeni² in Slovjeni sploh namesto Slaveni ali celo Slavjani. Treba je torej razlike, kakor govorimo in pišemo vsi tudi slovaški, Slovaško, Slovakinja, najsi imajo Čehi in Slovaki izraze slovenský, Slovensko, Slovenka. Ne more pa se govoriti o srbohrvatskem jeziku in slovenskem narečju, kar se dogaja tudi v znanstvenih krogih. Ti pojmi sicer niso vedno enaki. Prve stolice slovanskih jezikov na ruskih univerzah so se imenovala «kafedry slavjanskih narječij» in nemški se je tudi pisalo slavische Mundarten ali Dialekte. Danes to ni več navadno in tako se v znanosti med slovanske jezike šteje tudi slovenski, ki je razvil književnost v vseh panogah (ne samo v pesmi in pripovedki) ter je po težkih bojih postal tudi organ javnega življenja. Ta slovenski književni jezik ima seveda tudi svoja narečja kakor vsak drugi jezik.

Ni dvoma, da je slovenski jezik najbolj soroden srbskohrvatskemu in da se je iz njih, kakor sploh iz narečij vseh južnih Slovanov (torej tudi Bolgarov), mogel ustvariti en jezik, ali vemo, zakaj se to žalibog ni zgodilo in ni moglo zgoditi. Mi moremo

¹ Za «Novo Evropo» v Zagrebu sem na prošnjo dr. Milana Čurčina napisal srbohrvatski članek «Slovenački jezik i književnost» ter ga čital v «Jugoslovenskem kolu» v Pragi. Na željo več praških Slovencev ga objavljam tudi slovensko, ker se mi samemu zdi potrebno, da se razbistrijo neki pojmi tudi v domovini. (Op. pis.)

² Najbolje bi bilo tudi pri nas uvajati: jugoslovjenski, jugoslovenstvo.

(Op. pis.)

biti prav zadovoljni, da imajo zares vsi Hrvati in Srbi en književni jezik, kar je delo stoletij, ne samo zagrebških Ilircev in Vuka Karadžića, kakor se večkrat površno pravi. Tu se pa vsiljuje vprašanje: zakaj ne bi mogli Slovenci iti za primerom hrvatskih čakavcev in kajkavcev? Kajkavsko narečje na Hrvatskem je vendar skoro identično s slovenskim jezikom, posebno z njegovimi vzhodnimi narečji. Zagrebški Ilirci so tako združitev pričakovali in razen Stanka Vraza so se našli tudi drugi Slovenci, ki so se pridružili Ilircem, ali to so bili samo poizkusi, ki niso imeli uspeha in ga tudi niso mogli imeti, ker so Slovenci, že sami razcepljeni po raznih deželah, bili politično in kulturno popolnoma ločeni od Hrvatov in Srbov ter v svoji sredini niso imeli nobenih štokavcev, od katerih bi se bili mogli naučiti novega književnega jezika. To je storil edini St. Vraz, ki se je tudi preselil v Zagreb, ko ni mogel svoje vzhodnoštajerske slovenščine povzdigniti na literarni prestol proti književnemu jeziku, ki so ga ustvarjali Kranjci od 16. stoletja. Vendar se tudi sam Vraz, ki je spaval z Vukovimi narodnimi pesmimi pod zglavnikom, nikoli ni naučil popolnoma štokavski ter je tragičen primer pesnika, ki se ni mogel popolnoma razviti, ker ni v mlajših ni v starših letih ni imel svojega prirojenega književnega jezika.

Krivo je torej, ako se večkrat trdi, da bi tudi Slovenci pisali danes srbskohrvatski jezik, ako bi bil «pobjedio» (zmagal) St. Vraz, a ne Prešeren. Prešeren ni nikogar premagal, ostal je samo v svoji sredini, pel je večino svojih divnih pesmi in povzdignil slovensko umetno poezijo v almanahu «Kranjska Čbelica» (1830.—1833.) takoj na evropsko višino pred Gajevimi «Novinami» in «Danico». Vraz se je mogel od Prešerna samo učiti in se je tudi res mnogo naučil. Na drugi strani pa je imel tudi ilirizem velik vpliv na razvitek slovenskega književnega jezika in književnosti, tako da je «zmagal» tudi Vraz, kolikor je bilo to takrat mogoče.

Dobro. Historične in politične razmere, posebno po dualizmu, so Slovence ovirale, da se niti književno niso mogli združiti s Hrvati in Srbi, ali zakaj to ne bi šlo v svobodni Jugoslaviji? Žalibog zopet ne, ker so razmere v nekem oziru danes še slabše. Prej so skoro vsi Slovenci živeli vsaj v eni državi, ali danes je velik in najboljši del pod Italijo, lepo število pa pod Avstrijo, ker ljudstvo na Koroškem še ni bilo dosti prosvetljeno ter se je med njim baš najbolj s tem agitiralo, naj ne gre v Srbijo in naj se ne posrbi. Z ozirom na Slovence zunaj naše države ne more torej biti ni govora, da bi se opustil ali opuščal slovenski književni

jezik, ker bi se s tem slabili zamejni Slovenci in bi se dajalo našim neprijateljem v roke najmočnejše orožje proti naši državi.

To so takoj občutili italijanski Slovenci in njihov vodja, dr. Josip Wilfan, je v «Slovenskem Pravniku» leta 1921. (št. 1 — 4, str. 39—40) napisal članek «Jezikovno pravo v ustavi», kjer zahteva za slovenski teritorij popolno ravnopravnost slovenskega jezika ter naglaša, da v ustavi ni zajamčena, ker bo «tako zvan srbsko-hrvaškislovenski državni jezik» v teoriji, v praksi samo srbsko-hrvaški jezik. Moram priznati, da so tudi meni prihajale take misli, posebno ko sem videl, kako se važna načelna vprašanja rešujejo s stališča politične taktike in tajne diplomacije. Vendar sem ostal miren, ker popolnoma enako govori tudi ustava češko-slovaške republike o uradnem (oficijalnem) «československem» jeziku, a temu odgovarja tudi praksa.

Sploh je način, kako so Čehi in Slovaki rešili svoje jezično vprašanje, velike važnosti in more služiti za primer tudi drugim Slovanom kakor Rusom in Ukrajincem ter Poljakom in Ukrajincem. Pri tem je treba vedeti, da so Slovaki pisali stoletja češki in da govore narečja, ki so mnogo bližja češkemu jeziku nego slovenski jezik srbskohrvatskemu. Za najboljši dokaz navajam, da Miklošič, ki ima v svojih gramatičnih in drugih spisih «srbski in hrvatski jezik» ter posebni «maloruski jezik», govori vedno samo o «češkem jeziku». Šele na koncu 18. stoletja so začeli katoliški Slovaki uvajati svoje narečje v književnost, protestanti pa šele v štiridesetih letih preteklega stoletja (v cerkvi pa se deloma še danes moli in poje češki). Zakaj, to je jako zamotano in poučno vprašanje, ali največ so vplivali politični vzroki. Najboljši dokaz so Slovaki na jugovzhodni Moravi, ki so kulturno ostali Čehi. Danes je položaj tak, da tudi oni Slovaki bivše Ogrske, ki stoje popolnoma na stališču državnega in narodnega edinstva, zahtevajo za Slovaško («Slovensko») kulturno avtonomijo, češki uradniki, profesorji in učitelji se morajo učiti slovaške oblike (to je glavno) in izraze, uradovati in poučevati slovaški, če tudi ni bilo nikakšnih šolskih knjig ter je praško ministrstvo šolstva in narodne prosvete moralo začeti izdavanje šolskih knjig z abecednikom. Nekaj časa je bil minister narodne obrane dr. Markovič, ki je svoj prvi proglas na celo armado izdal — slovaški. Sedaj se pripravlja zakon, po katerem bo avtentični tekst zakonov češki ali slovaški, kakor je bil predložen v državnem zboru. Ni treba, da je vse v Jugoslaviji enako, ali na vsak način kaže od Masaryka in njegovih sodelavcev se učiti tudi tega, kako se v pravem demokratskem duhu rešujejo jezična in plemenska

vprašanja. Naj ne bo pri nas lažnih masarykovcev tudi na tem polju! Tudi to ne bi smelo biti, da neki hrvatski časniki iz strankarskih ozirov krivo pišejo o slovaških razmerah ter črpajo svojo modrost še danes iz «Pester Lloyd».

Ni prvokrat, da naglašam, kako bi bilo treba proučiti tudi razmere med Švedi, Norvežani, Danci in Islandci, ki uvajajo vedno bolj svoja narečja v književnost, ali čitajo tudi knjige svojih najbližnjih sorodnikov. Tudi v tem oziru so obveljale besede Prešernove, ne pa Vrazove.

Treba je tudi vprašati, kaj Slovenci sami mislijo o bodočnosti svojega jezika. L. 1913. je priredil dr. Bogumil Vošnjak, sedanji poslanik naše kraljevine v Pragi, v «Vedi» anketo «o jugoslovanskem vprašanju», pri tedanjih razmerah glavno o razmerju med Slovenci in Hrvati. Ne more se reči, da stojé vsi odgovori 32 učenjakov, pisateljev, umetnikov in javnih delavcev na posebni višini; našli so se n. pr. še Hrvati in Slovenci, ki so mislili, da ovira približanje — Vukov fonetični pravopis. Za popolnoma nepotreben je proglasil «slovenski jezik (dijalekt)» Franjo Supilo ter je našel «u zadnjem upravo ostentativnom isticanju slovenskoga dijalekta samo pogibelj za potpuno narodno jedinstvo Hrvata, Srba i Slovenaca». Vseučilišni profesorji Josip Šilović, Ladislav Polić in docent Bogumil Vošnjak, smatrajoči Slovence, Hrvate in Srbe «za jednu etničku i jezičnu skupinu», so prišli do sklepa (Veda III. 312): «Slovenski jezik, koji se lijepo razvio tijekom druge polovice prošloga vijeka i stvorio svoju literaturu, mora uz južnoslavensko kulturno jedinstvo ostati sačuvan u strukama, u kojima je njegova eksistencija posve opravdana. Lijepa će se književnost i u napredak služiti slovenskim jezikom. Slovenski će jezik ostati i jezik javnog života, službeni jezik u kraljevinama i zemljama, zastupanim na carévinskom vijeću. Saobračaj sa narodom ne može se vršiti inače nego slovenskim jezikom. Lijepa književnost, novine i pučka literatura štatpat će se i nadalje u slovenskom jeziku.» Za to so potrebne «funkcije narodnog saveza, jedinstvo na polju znanosti i jedinstvo trgovačkoprometnog jezika». Temu gibanju naj pomagajo: «Zajednički znanstveni jezik, zajednički stručni časopisi i zajednički rad Akademije» (t. j. zagrebske). Ali tudi od tega je B. Vošnjak v svojih «Študijah k problemu jugoslovanske narodne misli» (Veda IV. I. 1914.) nekoliko popustil, kajti zagovarjajoč centralizacijo v znanosti, vendar piše (str. 218): «Da se bo vporabljala v našem jednotnem znanstvenem slovstvu še slovenščina, je gotova stvar. Glavna dolžnost je za slovenskega

znanstvenika, da smatra vse dežele, kjer bivajo Južni Slovani, za svoje znanstveno področje, da natančno zasleduje vse pojave in je informiran o vseh smereh. Ta jedinstvenost je mogoča, ne da bi se pisalo samo v hrvaškem in srbskem jeziku.»

Prof. Fr. Ilešič, ki se je mogel pred vojno smatrati za največjega zagovornika pretapljanja Slovencev v Srbohrvate, vendar pravi (Veda III., 166): «Ni želiti, da Slovenci sedaj hipoma in za vse kulturno javno življenje opuste svoj jezik.» Treba je širiti znanje srbskohrvatskega jezika ter pisati «čisto znanstvene stvari» srbskohrvatski.

Še bolj priporočajo, naj se zblížujemo polagoma in previdno, drugi zagovorniki. Zanimivo je, da je socijalni demokrat dr. H. Tuma s socijološkega stališča zastopal jezično in narodno avtonomijo. Pripovednik dr. Ivo Šorli je smatral na podlagi svojih opazovanj, pač največ v Istri, vsako «hrvatarenje» za škodljivo, dokler se Slovenci ne odločijo za poslednjo konsekvenco, da opuste popolnoma svoj književni jezik, kajti «kot Slovence» Kranjce se noben inteligenten Hrvat za nas ne zanima in nima tudi nobeden simpatij za nas. Večjega preziranja naše kulture nisem našel niti v srcu Nemca ali Italijana, in kar je na vrhu tega omalovaževanja, je — fraza» (Veda III., 99). Treba je pomniti tudi ta glas, ker marsikaj pojasnjuje, posebno tudi to, da se i neki Slovenci preveč ponašajo s svojo kulturo ter gledajo čez rame Hrvat in Srbe.

Med staršimi pisatelji je zanimiv pojav Janez Trdina, ki je služil v Bachovi dobi na Reki in kot ognjevit Jugosloven moral zapustiti svojo službo; živel je dalje v svoji [dolenjski] domovini in postal eden izmed najboljših slovenskih prozajikov.

Med najnovejšimi pisatelji je treba omeniti Ivana Cankarja. Ko sta zagrebška in beogradska akademija s pomočjo Slovenske Matice pripravljali južnoslovensko enciklopedijo, je dobil tudi Cankar povabilo, naj napiše svoj životopis. Napisal ga je, ali ne za Slovensko Matico, ampak najprej za podlistek «Slovenskega Naroda» ter ga je začel takole (Moje življenje, v Ljubljani 1920): «Nedavno je 'Slovenska Matica' razpošiljala po naših krajih formular, na katerega naj bi ljudje napisali poglobitve zanimivosti iz svojega življenja in nehanja. Tudi jaz sem dobil tak formular, pa nisem vedel, kaj bi z njim. Besedilo je namreč hrvaško, moj občevalni jezik pa je doma edinole slovenski. Državni uradi so se naučili slovenščine, morda se je bo sčasoma tudi 'Slovenska Matica'. Še huje pa je bilo, da so vprašanja na tisti poli razodevala za svojega očeta c. kr. profesorja, ki deli človeško delo v

„perijode“ (Schildern sie mir die zweite Periode Schillers!), človeško življenje pa v rubrike sub a), b) in c). Iz teh in takih razgovorov sem izročil formular dekli, da podkuri z njim.»

Vsekako je Cankar storil krivico našim kulturnim zavodom, kajti mogel je prav lepo odgovoriti na hrvaška vprašanja, ali takšen je bil oni Cankar, ki je bil med svetovno vojno interniran za svoje jugoslovensko mišljenje in napisal v največjem trpljenju najlepše delo jugoslovenske vojne književnosti (Podobe iz sanj).

Po zedinjenju se v književnosti ni mnogo izpremenilo. Razširilo se je najbolj število časnikov, ki izhajajo vsi v slovenskem jeziku. Za srbskohrvatski jezik se je moglo storiti mnogo v znanosti, ako bi bilo ostalo pri namenu, naj se ne odpre takoj univerza v Ljubljani, ampak naj se slovenski profesorji in docenti zberejo na zagrebškem vseučilišču in naj polagoma pripravljajo ljubljansko. Ni tukaj časa in mesta razpravljati, zakaj ni došlo do tega. Danes se predavajo v Ljubljani bogoslovske, pravniške, prirodopisne, historičnofilološke, tehnične in deloma medicinske znanosti slovenski in vsak učenjak najrajši tudi največ piše v jeziku, v katerem predava. Stavba slovenske kulture je torej do strehe dozidana, četudi ni popolnoma izzidana. Ustanovilo se je tudi «Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani». Ko je beogradski «Novi Život» obrnil «pažnju svih političkih i kulturnih radnika» na tako nevarno početje, je dokončal «Ljubljanski zvon» (1921., str. 638—640) kratek odgovor z «zlatimi» besedami: «Čuvaj svoje i ne diraj u tuđje!» Ustanovitelji društva pa so se mogli že sklicevati na govor Jovana M. Žujovića, predsednika srbske kraljevske akademije, ki je v prvi slavnostni seji po vojni izrazil željo, da se poleg obeh središč za višjo znanost, v Beogradu in Zagrebu, «što skorije otvori slično i u Ljubljani, i da sva tri stupe u najprisnije zadrugarske veze, koje će takodjer ujamčavati naše narodno i državno jedinstvo». Tem besedam se morem samo pridružiti, kajti znanstvenih središč, v katerih se resnobno dela, ne more biti nikoli dovolj. Tako imajo tudi Poljaki že sedaj poleg svoje krakovske akademije, ki prekrasno deluje, Towarzystwo naukowe v Varšavi, Lvovu, Poznani in Torunju.

Po vsem tem ni nobenega upanja, da bi se mogla raba slovenskega jezika v doglednem času zmanjšati ali da bi ga bilo popolnoma konec. To bi se moglo doseči samo tako, da se srbskohrvatski jezik uvede izključno v vse šole, urade in cerkev. Ali kdo hoče na to misliti in kdo more to izvesti! Mislim, da za to nimajo volje in moči niti ljudje, ki še živijo v romantičnih pojmih velikosrbstva ali hrvatskega «steklišтва» (njemu so bili Slovenci

392 «planinski Hrvati»), ki bi hoteli kopirati lažni nemški liberalizem in madžarski imperijalizem, niti oni, ki vidijo napredek v pohlepem materijalizmu in grobi sili. Priznavam, da bi jaz tudi kot slavist imel rajši čim manj slovanskih jezikov in da bi bil za svojo osebo srečen, ako bi imeli vsaj v Jugoslaviji samo en književni jezik; drage volje bi tudi deloval za tako jedinstvo, kakor sem se vedno boril za književno jedinstvo Hrvatov in Srbov, ali kot znanstvenik moram iz dejstev preteklosti in sedanjosti slovenskega jezika delati resnične sklepe in se ne morem pregrešiti proti pojmom prave demokracije.

Treba se je ozreti na vprašanje, jeli slovenski «separatizem» tako velika nesreča, kakor se misli in govori. Ne, mnogo večja nesreča bi bila, ako bi bil «zmagal» St. Vraz ter Slovenci ne bi bili dali jugoslovenskemu edinstvu Prešerna, Levstika, Jurčiča, Stritarja, Gregorčiča, Kersnika, Tavčarja, Aškercarja, Župančiča, Ivana Cankarja in drugih pisateljev in ne bi tudi v bodočnosti razvijali vseh moči svojega nadarjenega ljudstva.

Razume se, da se morajo v bodočnosti Hrvati in Srbi seznanjati s slovensko književnostjo, Slovenci pa še bolj s hrvatsko in srbsko. Slovenska pesem, narodna in umetna, se vendar že rada poje v celi državi, zakaj ne bi bila pristopna tudi tiskana pesem in pripovedka? Kdor ima dobre volje, lahko odkrije z malim trudom mnogo lepote v neznanem mu, ali vendar tako sličnem svetu. Po smrti Ivana Cankarja, ki je bil tudi mnogim Slovencem težko razumljiv, je napisal Niko Bartulović v «Književnem Jugu» najboljši nekrolog z analizo in karakteristiko pesnikovega delovanja. Pri Isidori Sekuličevi pa sem opazoval, kako se je naučila slovenski, kolikor je treba, ko je predelala Prijateljevo knjigo o ruskem realizmu. Neki hrvatski in srbski pisatelji so tudi že opazili, da ima slovenski jezik svoje posebne lepote, n. pr. naglas na poslednjem zlogu, tako da se lahko delajo dovršeni jambični in anapestični verzi ter močne moške rime in asonance. Kdor se hoče o tem prepričati, naj prečita samo Prešernove pesmi «Kam» in «Pevcu». A kolikokrat sem slišal od ruskih filologov, kako jim ugaja slovenski jezik zaradi istih in drugih posebnosti.

Že St. Vraz se je bal, da slovenski pisatelj ne bo mogel živeti od svojega dela. Sicer je že tudi to mogoče, kakor smo videli pri Ivanu Cankarju, ali vprašajmo se, je li prava sreča za književnost, ako je pisatelju njegov poklic obrt. Od same žurnalistike pa se more tudi pri Slovencih lepo živeti. Slovenske knjige tudi niso bolj drage nego srbskohrvatske, pač pa nasprotno. Znanstveni

spisi imajo povsod omejeno število čitateljev in ne morejo izhajati brez državnih in drugih podpor. Mnogo je odvisno tudi od stroke. Ne more biti znanstvenega jezika z večjim področjem nego je nemški, ali tudi za Nemca je bolje, da piše o nekih predmetih, n. pr. orijentalistiki, angleški ali francoski. Pri «Vedini» anketi je tožil prof. Fr. Ilešič, da leže znanstvene knjige Slovenske Maticice nerazrezane pri članih. Res, ali kriva je bolj Slovenska Matica, ker ni že davno razdelila znanstvenega dela od popularnega in beletrističnega. A kar se tiče učnih knjig, ki jih bodo pisali naši univerzitetni profesorji, morejo biti Hrvatstvu in Srbu vsaj toliko razumljive, kolikor so mu danes nemške, francoske in češke, iz katerih se navadno uči z večjo muko. Glavno je, da bodo dobre.

Mat
Moramo torej računati z dvema književnima jezikoma v Jugoslaviji, ali storiti vse, da se to zlo čim bolj pomanjša in ublaži. 391
Kakor v mnogih vprašanjih, iščimo tudi tukaj zdravila in tolažbe v jugoslovenstvu. Ako smo ena država in eden narod v višjem pomenu te besede, moramo enako ljubiti ali vsaj spoštovati vse naše, kar je lepo in dobro, in zato je treba najprej vse poznati. Prvo nalogo imajo vse šole od ljudske do univerze. Čitanke morajo podajati sliko cele države, buditi smisel za kulturo vseh krajev. Že rano se morajo Slovenci seznanjati s srbskohrvatskim jezikom, ali naj se ga jih ne uči kakor kakega tujega, posebno ne kakor latinskega ali grškega. Jaz sem še danes hvaležen svojemu profesorju slovenskega jezika — bil je matematik in fizik — ki nam je že v drugem gimnazijskem razredu čital Vukove narodne pesmi.

jez. arif. Pesnik. Slovenski jezik
Hrvati in Srbi se morajo vsaj v srednji šoli itak seznanjati s svojimi narečji, s čakavskimi in kajkavskimi narodnimi pesmimi in pisatelji; torej je popolnoma naravno in lahko, da se smisel za kajkavsko narečje razširi še na slovenski jezik. Mnogo more pri tem pomagati stari cerkvenoslovenski jezik, ker temeljni pojmi o polglasniku, jatju, nosnikih itd. so jako porabni pri razlaganju zgodovine naših jezikov in njihovih narečij. Zaradi tega se naj staroslovenščina uči dalje v srednjih šolah ali zopet uvede; o tem niti ne govorim, da je potrebna za srednjeveško književnost, ki je vendar sestavni del srbskohrvatske kulturne zgodovine. Seveda se tudi staroslovenski jezik ne sme učiti kakor kak klasični, iz stare književnosti pa se zbira samo ono, kar ima kulturno vrednost. Razume se, da je za vse to treba v vsej državi jako dobrih učiteljev srbskohrvatskega in slovenskega učnega jezika, katere nam mora ustvariti naša slavistika. Tu se ne sme čakati,

da pride nov naraščaj z naših in drugih slovanskih univerz, ampak treba je prirejati tudi kurze za sedanje učitelje srbskohrvatskega in slovenskega jezika, da popolnijo svoje znanje v tem oziru.

Vsi visokošolci, ne samo slavisti, naj ne sedé ves čas v enem mestu, vsaj en semester naj gredó v vsako naših glavnih mest. Tudi profesorje kaže zamenjavati ali vsaj klicati na predavanja, kakor se to dela v drugih državah in se pripravlja tudi pri Čehih in Poljaki. Sploh mora tekmovanje med našimi univerzami roditi dober sad; vzajemna kontrola in stvarna kritika znanstvenega dela bo dvigala njihov nivo ter posebno ovirala, da ne pridejo na vseučiliške stolice samo «domači sinovi» ali protežiranci različnih klik, kakršnih je povsod na svetu.

Domača slavistika mora še sploh mnogo delati za šolo in življenje. Za široke kroge je treba kratkih gramatičnih pregledov, v katerih se Slovincem točno opisujejo in dobro razlagajo bistvene razlike srbskohrvatskega jezika, za Hrvate in Srbe pa knjig, ki jih enako uvajajo v slovenski jezik. Posebno važni so diferencialni slovarji, v katerih se zbirajo in razlagajo besede, ki so popolnoma različne ali pa se enako glasé, imajo pa drug in sem ter tja prav neugoden pomen. Potrebne so tudi čitanke, v katerih se Slovincem kratko opisujejo dežele in mesta, zgodovina, književnost, življenje in navade Hrvatov in Srbov in narobe (pr. Smetánkovo češko čitanko v Goeschenovi zbirki). Strašno naivni članki in potopisi v časnikih in časopisih pričajo, kako malo se še poznavamo. Dalje je treba izdajati vzorna dela hrvatskih in srbskih pisateljev z dobrimi uvodi in razlagami in podobno slovenskih za Srbe in Hrvate.

Naj bodo strokovnjaški listi skupni in naj piše v njih vsak po svojem, je stara in upravičena želja. To velja tudi za terminologijo, ki naj bo kolikor mogoče skupna. Na to se mora posebno paziti pri novih zakonih in novih znanstvenih delih; staro terminologijo pa naj sistematično in razumno revidirajo strokovnjaki, filologi in pisatelji (ne samo filologi ali strokovnjaki!). Seveda morajo najprej sami Hrvati in Srbi izenačiti svoj jezik v raznih strokah, posebno pravniški, in ne smejo misliti, da je vse dobro, kar so stvorili srbski zakonodavci že v prvi polovici 19. stoletja, ko se še v Srbiji niti ni pisalo v čistem narodnem jeziku, ali kar so prevedli in skovali hrvatski pravniki. Tudi pri Slovincih je dobrih domačih izrazov in neologizmov, ki zaslužijo, da se občno sprejmejo, kar mi je še lani omenil pokojni profesor Tihomir Ostojić. V interesu samih oblasti se je treba tudi izogibati izrazom, ki imajo v raznih krajih popolnoma drug pomen. Kakor

Zagorec more tudi Slovenec zahtevati, naj ga ne sodijo po «kri-
vičnem» (kazenskem!), ampak po «pravičnem» zakonu. In kaj
more biti za Slovenca hujšega nego «nadležni» (beseda je v srb-
ščini še nepotreben rusizem!) urad! Najlepši primer za definicijo
ironije. (Glej tudi «počasni adjutant» i. dr.)

Kar se tiče nalog književnosti in gledališča, ni treba tukaj po-
sebe govoriti. Poudaril bi samo, da morajo posebno časopisi in
revije mnogo več paziti na važnejše kulturne pojave v celem na-
rodu. Treba je tudi povsod poleg dobrih časnikov bolj širiti še
časopise in knjige. V slovenskih kavarnah se more n. pr. še najti
vse nemške ilustrirane in beletristične liste kakor do vojne, zastonj
pa tam iščeš hrvatske in srbske. Naše knjigarne, ki sploh niso
dovolj organizirane, ne vršijo svojih dolžnosti. Tega niti ne vpra-
šam, koliko se nahaja slovenskih knjig v Zagrebu, da o Beogradu
niti ne govorim, in zakaj so tam bolj drage nego v Ljubljani.

Mnogo ustvari življenje samo, posebno uradno, parlamentarno,
trgovsko in vojaško. Jaz bi predlagal, naj se s mirom več urad-
nikov, posebno mlajših in neoženjenih, seveda tudi najboljših,
pošilja na krajši čas iz Slovenije v Beograd, beograjskih in drugih
pa v Slovenijo. Za Slovence bo dobro, ako se seznanijo s centralno
upravo in s tamošnjimi nazori, da se tudi odresejo nepotrebne
formalizma in pedantnosti, Srbom pa ne bo škodilo, ako vidijo
bolj napredno upravo tudi na mestu ter se prepričajo, da so n. pr.
dobre registrature, arhivi in knjižnice v ministrstvih in druge
«švapske bespolice» vendar potrebne in koristne. Srbski in hrvatski
profesorji, uradniki in vojaki pa naj ne bodo nesrečni, ako morajo
njihovi otroci hoditi v slovenske šole, ker ravno tem potom se
odgajajo najboljše moči za centralne in druge urade, ki imajo
delo s Slovenci, toliko moči pa ima vendar vsaka rodbina, da se
otrok nauči dobro tudi njenega jezika.

Slovinci sami se zavedajo, da so razmerno majhen del cele
države in naroda, oni računijo z državnimi potrebami ter so pri-
pravljene na neke žrtve. Takoj na početku svojega parlamentar-
nega delovanja v Belgradu so slovenski poslanci izjavili, da za-
pisnika ni treba čitati tudi slovenski, uradniki so se navadili cir-
lice, dasi to mnogim ni bilo lahko, posebno ako je slabo pisana,
v ljudstvu se ni nikdo branil cirilskih napisov na železnicah, v
mešanem društvu Slovenci radi «hrvatarijo», sem ter tja več nego
je treba, kajti mislim, da je tudi Hrvatu in Srbu bolj prijetno
slišati čisti, pravilni slovenski jezik nego da Slovenec lomi nje-
govega. Da se lahko razumemo, se vidi povsod, kjer se shajajo
Slovinci, Srbi in Hrvati. Seveda je treba malo vaje in dobre volje.

Tudi tukaj dela čas svoje delo. Ne ovirajmo prirodnega razvoja, ljubimo in spoštujemo se vzajemno, ne stvarjajmo nikakšnega slovenskega vprašanja, tudi ne s tem, da leže slovenski akti v uradih dalje, nego je to žalibog itak navada! Samo tako more v bodočih pokolenjih izginiti tudi slovenski književni jezik, kar pa bodi njihova skrb.

staver, ki je preden enega letnika. Saj žal letnik 1922 ni rešen več ko želeli / pi oče podobnega, ta (Konec.)

Juš Kozak:

Tehnica.

am! V pretrganem sopenju se krha onemogla jeza. Pod stropom umira dvoje bledih žarnic. — Zunaj se je zgostila tema, da bi se je človek lahko oprijemal. Skozi zastrte zavese sili v sobo, kjer begajo blodne oči pod oroselim čelom pred žgočimi slikami. — Altar vriskajočega zlata leži v razvalinah.

Poleg njega stoji on, osameli svečenik samopašja in pogoltnosti. Krčevito love prsti izmuzle cekine, pa se zavedajo, da grebejo le med penami lastnih sanj.

Gleda in gleda bežeče malikovalce svoje osebe. Kako jadrno ga zapuščajo!

V Škrinjarjevo in Kolarjevo naročje jih goni smrad njegovega pogina in onadva se škodoželjno hahljata. Razkoračena in napihnjena od prešernosti, odpuščata grehe prejšnjega izdajstva. On pa plačuje za njih botanje.

Od zadej ga nekdo davi, da mu vro mravljinici po životu, pa se ne upa ozreti. Predobro čuti mrzle roke, naštevajoče mu grehe, za katere ni poslednjega kesanja. Ogoljufani za skorjo kruha, stoji neizprosno med njim in bogom.

«O, poznam te, skovir, ki si noč in dan skovikal krog moje hiše, da si zdramil svojo golazen! Procesije z Onega sveta, praviš, da si speljal na svet.»

Skrivil je svoj vrat od jeze in strahu, kajti zapekli so ga inženirjevi pogledi na tilniku.

Skozi množico se rine čevljarček, žrtev njegovega očeta. Prvi bi se rad oprijel izprožene Brajdine roke.

«Hišico ti ponujam, za katero te je moj oče ogoljufal, slišiš, čevljarček!»

Toda že odgovarjajo zanj brezštevilni: «Če palačo, ni odveze!»

Med razvalinami se valja ponorela ženska, objemajoča z levico dvoje otrok, z desnico pa zbira Janezove kosti. Razum ne ugladi več njene pesmi.

«Ne poj, skovir, vse ti dam, kar zahtevaš!»

«Za to žalitev ni pokore,» vrišče za njihovim hrbtom.

«Le trenutka oddiha vas prosim, da zlezem vase in se vam skrijem!» Med široko vzbočenimi pleči se pogreza glava. Kakor bi se ovile njegovega tilnika mrzle kače, so ga zgrabili koščeni prsti; in planil je kvišku, da so se mu zamajala tla pod nogami.

«Ne in ne! Ne udam se vam, golazen, lačna in nenasitna. Tudi na razvalinah ne napasete svojega pohlepa.» Pogled krvi, z globokimi sledovi za seboj, se jim reži v izsušena obličja. «In če vas vstane še en milijon ali dva, ne boste me žrli, skovirji! Moje gospodstvo ne pozna usmiljenja. No le dajte, zgrabimo se! Tudi ti potuhar, ti Brajda, s svojimi bataljoni z Onega sveta!»

Med stoli in mizami si je izvrtal pota, po katerih bega z zločinom v duši.

«Moja last je in kar hočem lahko storim z njo,» sika predse, da zaduši črva zajedavca. «Kdo je sodnik nad menoj? Ni ga!» Ušel je vesti, preubogi pred obličjem zločina. «Novo poslopje vzraste in tedaj se maščujem nad njimi in vami! Satan, satan, kje si zdaj, da omadežuješ svoje kremplje namesto mene? Bagatela zate, zame nerodna zadeva.»

Obstal je pred mizo. Iz skrivnega predalčka izvleče orumenele papirje, na katerih že preperevajo skrbno zapisane črke. Razcefrani robovi se tržejo pod njegovimi trepetajočimi rokami.

«Blago je na varnem!» V hipu se je prelilo pred zakrvavelimi očmi v denar. «Dvakratna vrednost zavarovalnine! Ha, starec, ali si se obrnil v grobu? Le obračaj se, ti razumni človek, ki nisi vedel, kaj bi počel s tem prekrasnim zavarovanjem. Le veruj mi, na svetu je vse denar, tudi tvoja koža bi se izpremenila v cekine, če bi te človek pravočasno polil s petrolejem. Vidiš, po tele papirje lahko prideš, kadar hočeš, spravim jih in če ti je dolgčas tam, pa povej, da si zavarovan za življenje in še nisi dvignil denarja. Gotovo te izpuste. Tudi tam obrajtajo cekinčke. Vidiš, takole, da jih najdeš. Ampak tale se je preobjedel obresti, tega pretopimo za tvojo hčer, mojo ženico, s katero si se hotel tudi ti maščevati nad menoj. Če bi vedel, kakšen dolgčas je, z njeno materjo vred. Zdaj pa zbogom, stari, dobrega dediča si našel, le potolaži se, tudi koščka papirja ne zavrže.»

Misli uničevanja so ga tako prevzele, da se je siloma krotil: «Pametno in previdno! Brez prič in nihče vam ne pomaga, pso-glavci, tudi škrinjár ne. Enkrat so že izdržale njegove moči, ko pa vstane Žakelj iz groba, zadene kap debeluha. Videli boste, kako se zboji strahov, njihovih pekočih pesti. Kako se je rogal? Boj

do poslednjih utripov! Še zvrtil se ti od tega boja, počakaj le to noč in ne umri pred zoro. Le previdno in pametno!»

«Kako je zapisano? ‚Izplačljivo po ogledih.‘ O, še toliko potrpi, starina, da boš z njimi pregledoval in videl, kako se ti bo kamenje rogalo.»

Da se umiri, je nalašč meril korake in privil luč, smehljač se drhtečim rokam.

Na zofi ležeč, oblečen in pripravljen, se je zadovoljno šalil: «Mirna in pokojna je vest. Kaj se ne bojiš, ti uboga sirota? Kako lepo bije srce.» Z očmi je vrtal brezdanjo temo, oplodil jo z blazno grozo.

9.

Veliki voz je zapeljal čez vzbočeni klanec in baš je obrnil navzdol, da iznova premeri svojo večno pot, ko je stopal oblečeni mož previdno po temnih tovarniških dvoranah in sejal iz nevidnega sita rdeče, žareče proso. Kamorkoli so padla semena, nikjer niso našla zemlje in trepetala so na trdih tleh.

Nočni sejalec je posejal, zaklenil poslopje in odšel. —

Brajda pa je sedel pri oknu, sklenivši, da počaka jutranje napovedi. Zaspati ni mogel, ker je gorel od razburjenja in pričakovanja. V tilniku in sencih so brnele strune razbolelih živcev, skozi okna je uhajal trepetajoči pogled.

Toda niti sence pokoja ni bilo k njemu v vas, sredi tihe sobe so glasno vrele njegove misli: «Prihajati vidim Škrinjarja in morda še koga za njim. Beseda pa je izprožena. Tovarna je naša last. Nočem jim biti le za jeroba, popeljem jih do zmage, do poslednje ure.»

Dirjajoče misli, črni vranci iz bajk, so prevozile že milje v bodočnost, da so pešale njegove telesne sile pred daljavami, v katerih je zrl duh prosto ljudstvo in sebe na čelu. Nad razvalinami prevzema tovarno in vroče pesti podpisujejo pismo. «Če nam ne zapišejo v dediščino ti zlobni starci vsega svojega bremena in prekletstva, tedaj se izpolnijo besede Janezove.» In izpraševala se je tenka vest: «Brajda, stopi iz sebe in preglej se od nog do glave, če si ti tisti mož s črnimi mačehami v očeh, razpaljenih od večne ljubezni? Boš odrešil duše osata in plevela njih dediščine?»

Po temni sobi je meril neizprosna pota.

«Naj se zgodi! Ko se zapro bukve mrtvih, bodo živi brali iz bukev razodetja; same od sebe se jim popišejo. Ne boj se, Brajda, v udarcih kaljena pest ne pozna laži, ki je le izrodek udobnega naslanjača. Gospodarji sveta, ki prodajate duše že v maternem

telesu, na tej zemlji ne najdete pokoja! Ni se še ohladila in v varnih gnezdih vre lava človeških duš, da brizgne nekoč pod nebo in jih kamenà, kdor je kriv!»

«Kdo ve, koliko skritih laži še ni izrekel Žakljev jezik. Prav je bilo!» je pomislil za kratek hip, počivajoč v svojih vrtoglavih vrtincih.

Oglasilo se je sredi tišine, kakor bi pozvanjalo k jutranjici. Že so se vzbočile prsi, da se nasrkajo rose. A zvon je zategoval žalostno in trdo, kakor bi se ne drznil nasmejati, ampak golčič pesem globoko v bakrenem loncu.

«To ni pesem jutra!» Stopil je korak nazaj in miril prekipevajoče srce.

Zvon prosi, zamolklo grmi, pred seboj gleda strahove, črne in strašne prikazni.

«Za boga! Pa vendar ni...»

Zvon trepetá. Boječe utriplje, pojema mu beseda in potaplja se v razburkanem breznu toži, se nosi poslednja prošnja: «Moli, moli!»

Tisti hip je prekipela krvava tekočina žareče lave iz svojega kotla in se prelila čez nebo in zemljo. Sredi sobe se je Brajda z dvignjenimi rokami zgrudil na tla. Bledo obličje je v mrtvaškem strahu strmelo v prihajajoči ogenj. V potnih kapljicah, lijočih mu čez obraz, je lesketala zbesnela plamenica in šepetaje je vil roke k nebu: «Kriv, kriv.»

Pred hišo stopivši, jo je zagledal. Ogenj je bruhal iz vseh oken, valeč težke oblake dima proti nebu, da se je vse bolj zastrupljalo ozračje, v katerem je živina boječe tulila. Poslopje je ječalo, obupno so prasketala stekla, se topila in v brezmejni muki so mu kapale velike solze po začrnelem zidovju. Drevesa so vila svoje veje, da se izrujejo iz zemlje smrti. V razsvetljenem zvoniku je ura odvijala poslednje minute in trdovratno, uporno, da je bobnela zemlja pod njo, je pričela tovarna poginjati.

Njene krvave oči so prosile pod hrib na pomagaj; možje, žene in otroci so vreli iz razsvetljenih hišic.

Zvon je ugasnil in sikajoči plamen je razsvetljeval travnik, vse rešnje steze in pota.

Mrtvaške tice so se dvignile iz zatišij in plule nad tovarno in zgrinjajočo se množico, ki jo je obhajala groza, ko jih je gledala v jatah padati in izginjati v plamenih.

Rušeča se streha je potresala pod nogami se zibajočo zemljo. Pršeli so tisoči švigajočih isker, da jih oko ni razločilo od zvezd.

Prekrižale so se ženske in zaječale. Možje so odstopili, obupno zrl v plamene, omamljeni od neizprosne pogina.

Glas božjastnika se je začul. V kolobarjih se je opotekal proti ognju in kričal: «Jezus, Satanus je prišel na zemljo, udaril s svojim repom po nas in nas poberačil.» Spačene ustnice so krčevito sikale pene in omahnil je v ogenj.

Besede njegove pa so se v nemi grozi obešale od ust na usta: «Satanus je udaril s svojim repom!»

Poslednji ostanki strehe so zdrčali v naročje zemlje, vzbesnelo je v kotlu in pohlepni jeziki so lizali začrnele zidove.

Božjast je zvila množico v črne kolobarje in rjuli so temni valovi, preklinjale stisnjene pesti.

«Povej, Žakelj, kdo je zažgal?»

Od vseh plati so ga stisnili, prešali v svojih krogih, da je hreščalo, kakor bi se vedno iznova odpirali grobovi in šklepetale vroče kosti.

«Govori, kdo je zažgal naš kruh, našo last, kdo je popalil naše žulje? — V tem ognju, ti prekleti, gori naša zemlja. — Kdo se še usmili beračev? — Ta ogenj je posušil mleko doječih mater!»

Tisti hip se je pojavil Brajda, zamazan, počrnel, razmršen, krvavordeč v svitu plamenov iz tovarne, kjer je poizkušal rešiti poslednje. Goreče zvezde so mu deževale na glavo.

Žakelj je vztrepetal pred pekočimi pogledi, katere je ozrl nad seboj. Pokazala je njegova roka: «Ta je zažgal!»

In še enkrat je ponovil z iztegnjenim prstom: «Zažgal, ker mu nisem plačal njegovih strojev. Prekleti!»

Delavci so odstopili za korak, v poslednjih vrstah med starci je zavreščalo: «Ubijte ga, kdor je zažgal!»

Sfrčalo je, kar so imeli pri rokah. Kri je kapala v curkih po čelu padajočega Brajde.

«Jezus, ubili so ga! Pobijte še nas!»

Iz okna Žakljeve hiše je obupen vrisk svisnil v temo.

Lina je zagledala omahujočega Brajdo, oblitega s krvjo. Ves čas je s prezirom strmela v gorečo tovarno, v njeni duši se ni zganila ne ljubezen, ne sovrašтво. Zdaj pa je planila v sobo, napol se oblekla, zdrvela na dvorišče, iztaknila hlapca in zaukazala pravi avtomobil. Razsrjeno je prhala črna zverina pred njo.

«Vozi, kolikor moreš!» Zgrudila se je v blazine.

«Kam?» je zarjul Žakelj, preteč hlapcu, veleč mu ustaviti. Lina se je vzravnila, od ognja osvetljeno lice je izbruhnilo ves svoj gnev.

«Ta je zažgal! Po žandarje! Na sodnijo!» Ko je brnelo na ovinku v daljavi, so se mu pošibila kolena. Ni razložil minute, odkar je švignila Lina mimo njega. Dolga večnost ga je zrušila na zemljo.

Udarci polen so ga pognali kvišku. Razoglav je drvel pred innožico, valečo se za njim, krvoločno od maščevanja.

Zaklenil je sobo, se uprl v vrata z vsem telesom. Toda udarci tam spodaj so odmevali, kakor bi bili po njegovem hrbtu: «Ubijte satana! Zažgite mu in posvetite hudiču!»

Zločin je stegoval proti njemu svoje blazne roke.

«Satan je zamahnil. Žandarji gredo!» je šepetal nezavestno in se tresel kot list trepetlike.

Mrzel pot mu je ledenel na čelu, da ga je skorja pokrila.

«Kdor se hoče umazati z njegovo krvjo, naprej! Odprite mu gobec, izrežite jezik in srce!» Tresk in tresk na vrata, topotanje nog po stopnicah.

«Otroke v drobovju je požgal!»

Tiščal je vrata, pa so se zamajala. Vročča sapa je šinila vanj. Skočil je k mizi in odprl predal. Odskočil je v svoji blaznosti. Okrvavljeni starec je čepel v predalu in tiščal na prsih svoj papir.

«U, u,» je tulil od groze pred steklenimi očmi njenega očeta. Planil je h Križanemu, ki je žarko sijal v ognju. Toda angel smrti je zamahnil s svojim mečem. «Udari, udari!» je prosil.

«Stori sam!» je zavreščalo iz vseh kotov. «Hitro, hitro!» V dve gubi je omahoval po stopnicah. Gost dim mu je sledil in spodaj so kričale ženske: «Oči mu izžgite!»

V podstrešju nad grmadami blaga se je ustavil. Prav v kot, sredi tovorov je stopil in obesil zanko.

«Ne, ne, morda mi odpuste!» Odstopil je in se oprijel blaga. Tisti hip pa je zagrmelo iz goreče tovarne, od spodaj, izpod neba, kreljuti smrtnega angela so ga bile v lice: «Ni rešitve! Stori!»

«Naj bo! Eh, eh,» je golčal in se zvijal, otepal z nogami po blagu, kri se je pocedila iz razsekanih nog in rok in telo je opešalo. Z vso težo se je zgrudilo vase, da se je dvignila glava in posinjeli obraz. Izbuljene oči so skozi špranjo upirale svoj mrtvi pogled v zvonik, kakor bi prvič v življenju pojmile vso grozo kazalca, ki se noče ustaviti. Še enkrat se je zagugalo telo in se sesedlo. Pogled se je povetil pred premikajočim se kazalcem v zvoniku.

Pod njim pa so se že valili težki stolpi dima, prasketale so zofe, plapolale pernice in okrvaveli, zakajeni so se umaknili maščevalci. Pretresla jih je groza in molče so obstopili poslopje in sklenili vrste.

Vse mesto je planilo kvišku. Grozna sodba jih je tako zmedla, da so tavalı nalik veččam krog gorečih poslopıj in se niso upali približati sklenjenim vrstam delavcev.

Ogenj je puhnı v osrčje tovarne. Voda v kotlu je blazno vzkıpela, ključ sirene se je stopil v vročini in zabrnelo je, da je tuleči pisk odmeval od gora. Presunljivo, kakor tromba angelov maščevalcev je sodil vrisk sirene nad vso pokrajino. Prelahko bakreno železje je brizgnilo, da so sikali nad glavami kosci kotla, ki ga je razneslo. Sirena je obmolknila in med črnimi zidovi je vrela tekoča lava, razsvetljevala visoki, tovarniški dimnik, dvigajoč se nad odprto zemljo, kakor mogočen teman križ.

Tisti čas je pregorela vrv in težko Žakljevo truplo je padlo v žareče žrelo poslopja. Upepeljene oči niso več videle kazalca. Nad njimi pa se je goreče blago izpreminjalo v pekoče zlato.

Poslednji glas sodbe je predramil Brajdo, kjer se je zgrudil. Nad zemljo se je pretakal dušljivi, smolnati zrak.

Žgoča vročina je izžemala ranjeno telo, rana na čelu ga je pekla in koprneče ustnice so hlepele po rosi. Toda niti kapljica ni orosila zemlje, globoke brazde so zevale v njeni izsušeni skorji. Nepremično telo je pretresala mrzlica v mozgu in drhtelo je kakor list nad ognjem. — Vročične oči so zrle visoki, črni križ na svoji levici, na desnici je dogorevalo Žakljevo poslopje. Ljudi ni ugledalo oko, uho ni čulo njih mrmranja. Zdelo se mu je, da leži sredi dogorevajočega sveta in da tudi on kmalu zdrkne v odpirajoče se žrelo, iz katerega se je lava prelila že po vsej pokrajini.

Visoko nad seboj so strmele oči v plavajoča bitja sredi temnega veseljstva. Njih prozorna telesa so posuta z utripajočimi demanti, med katerimi zvone strune svojo večno razpeto pesem. Srce je utripalo v tajni grozi. Devica je odpevala Levu.

Prısluškoval je, kakor bi sam plul pod temnim obokom. Proseči pogled je iskal svoje kraljične, da se z njo odreši, predno razpadejo šklepetajoče kosti in brizgne kri iz prevročega telesa.

Kolikor ni umrlo spomina, je ustvarjal v njem sliko dogorevajoče zemlje in njenih stavb. Zagledal se je med plešočimi belimi kostmi, ki potrkvajo po razbeljenem tlaku zemlje pod nebeškim svodom. Mrzli vrtinci vetrov ga srkajo vase, toda on leži za altarjem, pričakujoč odrešenja svoje duše.

Vedno večje množice se valę iz grobov, razpoklih to noč, in ves trepetajoč čuti, da ga vsak hip potegnejo v svoj kolobar, kjer mu na veke ne posije rešitev z altarja.

«Moj Bog! resnično prihaja Sodnji dan!» šepečejo skorjaste ustnice. «In od nikoder rešitve ubogi, izmučeni duši?»

Oživeli spomin se obupno oklene zemlje, grebe po njenih ranah in vprašuje, nad kom se maščuje usoda za požig ustvarjenega. Tisti hip se utrnejo v možganih besede, izgovorjene na sodbi mrtvih nad živimi: povešena skodelica je puhnila visoko med nebo in zemljo vaše gospodstvo.

In primera, s katero je iskal ravnotežja na valovih življenja, je našla usmiljenje božje.

Ponižalo se je nebo do trpečega zemljana in prsteno, iz prahu zgneteno uho je zaslišalo nebeško melodijo razpete Tehtnice nad pogoriščem. Njeni demantni tečaji nad visokim križem in upepeljenim Žakljevim srcem utripajo kakor struna med njima, ki razodeva svojo pesem srcu trpina. Blaženost je umirila prosečo dušo, da se je v svečanem miru zlila beseda neba z besedo zemlje.

«V svojih nevidnih skodelicah meriš smrt in življenje in nikdar se še niso prevesile.

Tvojega večnega miru se je prestrašilo srce. Ne more se ti približati in objeti božjega stvarstva, zato se je tvoja podoba razvozljala njemu in našemu življenju v tolažbo.

Nihaš, tehtaš prazna in jalova semena, ponižuješ težka in plodna. Človeško srce je vajeno sodbe in ti nam jo polagaš na jezik. Mi, ubogi trpini, begamo neuki, ker le dobro ped večnosti smo zajeli v možganih in srcih, pa ne razločimo, da so jalova semena tako težka, kot morejo plodna biti prazna.

Razvozljala si se med nami, veličastna podoba, ker je prestrašno razodetje, da je življenje en sam boječ utrip večnega srca.

Saj veš, da nas večerni zvon vabi v pokoj noči in jutranja pesem iz lin naznanja rojstvo vsak dan.

Blagohotno nam meriš te utripe in tolažiš nevedne.

Toda v uri spoznanja ugasneš pred našimi očmi in pesem tvoje matere, večne Tehtnice, odjekne v duši zemljana in odvrne smrt od umirajočega.

Božje srce je usmiljeno objelo v svojem naročju srce človeka in ga uči, da so dnevi preteklosti že v bodočnost raztegnjeni, kakor so dnevi v daljavah pred nami umrli v preteklosti.

Uravnovešena sta smrt in življenje izpočetka in skrivnost tvoje podobe lije na zemljo svoj večni: Biti.

Da ne opešamo, ne izgrešimo pota v tvoje naročje, si nam poslala na svet svojo hčerko.»

Seme, dozorelo in oplojeno, se izluči iz lupine svojega rojstva, pade na zemljo, ljudem in ticam pod nebom namenjeno. Tako je dihal Brajda pod zvezdnatim svodom čisto sam in brez strahu je zatisnil svoje oči.

Zavedel se je zopet doma, kjer mu je skrbna roka s hladno vodo izpirala rano, ki je prenehala skeleti. Tudi kri ni več vrela in temne oči so se iskriale v solnčni svetlobi, vsipajoči se v širokih pramenih skozi okno.

«Minile so strašne noči in je dan,» je šepetal duh. Prevzelo ga je oznanenje dneva, kakor bi ne ležal več na beli postelji, ampak bi ravnokar vstal ves prsten izza altarja, na katerem so vzplamtele vse luči od zemlje do neba in ga nevidne ustnice mazilijo z blagoslovom in posvečenjem, ker je odrešil svojo kraljično.

Smehljaje je zaprl oči.

Zaman je prosila žena, Line ni mogla ustaviti. Planila je v sobo in se zgrudila pred njim.

«Brajda, požgali so mi dom in tovarno! Žakelj se je obesil.»

«Vedel sem.» Položil ji je svojo blede roko na svilene lase.

«Gorje, gorje meni!» je sklanjala svojo glavo in srce je tonilo v solzah. «Sovražila sem nekoč vso to zemljo, streti in uničiti sem hotela te stavbe, ki so mi povzročile toliko trpljenja. Ljubezen pa je ozdravila moje sovraštvo. Kar sem prej grizla, sem zdaj poljubovala. A kdo, Brajda, ozdravi mojo ljubezen, ki je izgubila vse, vse?»

«Lina, življenje jo ozdravi!»

«Ne, ne, Milan! Vzemi vse, kar je ostalo, ustvari novo življenje in daj mi, da se oprem nate!»

«Zaman, Lina! Na teh razvalinah bodo zidali bodoči rodovi. Ti pa prodaj Škrinjarju, kakor je moralo priti.»

«Bože moj, njemu?»

«Dà, njemu, ker zdaj prihaja zopet njegov čas. Star je že in kmalu bo opešal. Gospodarstvo pa je zapisano mladim, kipečim rodovom. Valovi že butajo ob stare domove in ne bo se upokojila zemlja, dokler jih ne zrušijo. Voditi sem jih mislil, pa mi je nocoj spoznanje odvzelo oblast nad njimi. Zato jim bom služil.»

«Milan, Milan, tudi tebe sem izgubila. Pokojna je tvoja duša, v meni pa blaznita sovraštvo in ljubezen. Nikdar ne ogrejeta tvoje.»

«Lina, njim posvečam svoje življenje.»

«Jaz ne morem... Bodi torej! Vrnem se med razvaline.»

«Stori, kakor sem rekel!»

«In potem... o, Bog!» Krčevito ihteča se je vračala, kjer se je dvigal v nebo visoki križ upepeljene tovarne.

«Minile so strašne noči in zdaj je dan. Solnce pa stoji v znamenju Tehtnice,» je ponavljal Brajda.

Nato je zatisnil oči, da se počije.

Stano Kosovel:

Žalostna jesenska pesem.

Listje na tleh leži,
veter v vrhéh ječi,
izza poljane se
megla kadi.

Tam za poljano pa
sladek je smeh doma;
blagor, oj blagor mu,
kdor ga ima!

cf. Popotnik
Jaz ga več ne poznam,
sredi ljudi sem sam,
sam s svojo dušo, pa čakam, kdaj polože
v črni me hram...

Stano Kosovel:

Spomin na Marijo.

Ljubila sva se. Bolj kot sestra in brat,
in bolj nego ptica zeleno pomlad,
bolj sva se iskala.

Hodila sva še po nedolžnih potéh,
po cvetnih stezäh, po nebeških vrtéh,
in duša je tkala

svoj prt o življenju in čarala vanj
vse tihe skrivnosti in moč svojih sanj,
ki ti si poleta jim dala.

A sredi noči in ljubezni in zvezd
na dušo mi pala je senca; bolest
te je obiskala:

ti legla si, in si zaprla oči,
odnesli so te, in odtlej več te ni
moja duša dozvala.

Odnesli so te štirje črni možje,
in niso te več mi vrnili; o kje,
povej, si ostala?

*Da bi bil meter, pomeneji - postal bi Kosovel fan
Poned: 7/7 195*

Ivan Lah:

(Nadaljevanje.)

Angelin Hidar.

Starokorotanski roman.

14. Dete.

uta je slutila, da je vsa oslabela vsled težkih bolesi zadnjih časov in da se ji bliža smrt. Toda rešitve ni bilo od nikoder. Menih se ni vrnil, kakor je bil obljubil, in kdo drugi bi vedel, kaj se godi v skritem, samotnem gorskem skalovju, obdanem od gostih gozdov! Čutila je, kako jo od dne do dne zapuščajo moči. Ležala je na svojem ležišču, stiskala k sebi svoje dete in ga grela z zadnjo toploto svojega slabotnega telesa. Srnino mleko je bila njena edina hrana, in srnina mladiča nje edina družba. Sama je z vodo krstila svoje dete in mu dala ime: Angelin. Pogosto je slonela nad njim, ko je ležalo v preprosti košarici in mu pripovedovala o njegovem očetu, o svoji ljubezni, o trpljenju, ki ga je prestala, in o krivičnem svetu... In ko je dete pod njenimi ljubečimi poljubi mirno zaspalo, je molila k Bogu, naj ga obvaruje smrti in naj mu dodeli srečno življenje. Njene moči pa so pojemale in čimdalje bolj je čutila, da bo nemara kmalu obležala in ne bo mogla nikamor več. Kdo bo takrat skrbel za njeno dete? Tudi če bi ga srna dojila s svojim mlekom, bi samo ne moglo živeti brez človeške pomoči sredi zvestih živali. Lahko bi prišla divja zver in ga raztrgala. Kake strašne misli so jo obdajale, ko je gledala svojega angela in poljubljala njegove speče roke! Na leseno deščico je vrezala njegovo sladko ime in jo je privezala h košku, da ga je mogla zopet in zopet čitati. Gledala je vsa zamaknjena v njegov obraz in je videla v njem poteze viteza Angelarja, kakor so se ji vtisnile v spomin v onih prvih trenutkih, ko ga je videla. Veter je zavel mimo njene votline, ona pa je govorila s pridušenim glasom:

«Kralj Rišar, čuj, kjer si že, rodil se ti je sin, kraljevski sin, ki nima, kamor bi položil svojo glavo. O, da bi vedel to, ti hrabri, ti silni junak, razbil bi stene svoje ječe in prišel k meni, da ga vidiš, da ga poljubiš in vzameš v svoje naročje. O, ko bi mogla, bi ga poslala k tebi v svet, kajti ti si silen in močan, jaz pa sem slabotna in moči me zapuščajo. Čuj, kralj Rišar, njegovo sladko ime: imenuje se Angelin, ker si prišel ti k nam kot vitez Angelar. Tvoje ime ima in tebi je podoben.»

Toda Juta je začutila, kako ji ugašajo njeni dnevi. Nekoč se je z zadnjimi silami približala potoku in hotela klicati na pomoč ljudi, ki bi jo rešili. Tedaj je zapazila, kako plava po vodi majhno gnezdece, ki je nekje padlo v potok, ker so se bili mladiči že izvalili in odfrčali iz njega. Gnezdece je plavalo sredi valov, ogibaje se kamnov in se zložno neslo proti dolini. Tu je prišla Juti rešilna misel: ko bi vrgla nekaj v vodo, kar bi ljudi opozorilo nanjo. Toda kaj? Kako bi ljudje vedeli, odkod je priplavalo? In nemara bi ne prišlo ljudem v roke! Tako je premišljala in ugibala potem ves dan, dokler ni utrujena zaspala. Zasanjala je krasen sen: videla je, kako plava po potoku košek z njenim detetom, kako se ziblje na valovih, ki ga neso iz kraja v kraj; potok raste, šumi mogočno in ponosno, noseč svoj dragoceni zaklad. Ob potoku se zbirajo ljudje in gledajo in strme v ta čudež; ob jezu se košek ustavi in glej, tam stoji menih in ga sprejme v svoje naročje. Vse se čudi krasnemu detetu. «Angelin, Angelin,» šepetajo vsi, kajti na košku so našli vrezano njegovo ime.

Tako je sanjala Juta. Ko se je drugo jutro zbudila, je bilo njeno telo onemoglo in na ustnih je čutila dih smrti. Solnce je sipalo svojo žarko luč, ptiči so prepevali belemu svežemu jutru in potok je šumel vedro in bodro. Juta je vzela dete, zavila ga je v robec z znakom in grbom kralja Rišarja ter ga položila v košek. Srna in oba mladiča so z gobčki poljubljali bele otrokove ročice, kakor da so čutili, da se poslavljajo od njega. Mlada žena je vzela košek in se približala potoku. Razjokala se je in močila obraz svojega deteta s solzami:

«Pojdi, moj sin, na pot življenja,» je govorila, «kamor te zove usoda, kajti mater tvojo kliče Bog k sebi. Naj te varno nosijo valovi tega potoka, ki prihajajo z gorskih višin, in jim lažje zaupam tebe, moj zaklad, nego rokam človeškim. O, da bi te čuval Bog na tej poti, dokler ne prideš do dobrih ljudi, ki te sprejmô. Ko boš velik in boš iskal svojo mater, boš tukaj našel njen grob. Nihče razen smrti bi te ne mogel iztrgati iz njenega naročja. Moja duša pojde s teboj po svetu, moja ljubezen bo spremljala tvoje korake, moja nevidna roka te bo vodila. Angelin, sin moj! Nemara te zanese pot kdaj do tvojega očeta, kajti slavno je njegovo ime, in prišel bo čas, ko se vrne v te gozde korotanske, iskat, kar je ostavil. Takrat bo spoznal svojega sina in bo počastil moj spomin. Dete moje sladko, naj tebi sveti v življenju sreča, ki ni bila usojena tvoji materi. Iz ljubezni si se rodil — o, da bi živel v nji lep in velik...»

Njena usta so onemela. Vrgla se je na svoje dete in ga poljubljala s poslednjimi blaznimi poljubi. Dete jo je gledalo z mirnimi, srečnimi očmi in iztezalo svoje ročice, da se je dotaknilo njenega lica. Božanska radost je polnila njeno srce pri tem dotiku, božanska in boleča tako, ko je vedela, da so to zadnji poljubi, ki jih sprejema njen sin od svoje matere, in da je to zadnji pozdrav, ki ji ga daje v slovo njeno dete. S tresočo roko se je bližala vodi. Že je držala košek nad vodo in ga ni mogla izpustiti. Še enkrat je dvignila dete, stisnila ga na svoje prsi in rekla:

«Bog nebeški, ki si neizmeren v svoji dobroti, ti vodi njegovo pot iz kraja trpljenja v poveličanjel!»

In je položila dete v košek, ga lepo ovila s cveticami, prekržala ga in rekla, kot da je hotela povedati vsemu svetu:

«Angelin je njegovo ime...»

In je spustila košek v vodo, košek pa se je zazibal nad valovi in se jel počasi pomikati proti dolini. Gledala je za njim, dokler ni izginil za grmovjem in se je sklanjala, da bi ga videla, ako se zopet pokaže.

«Zbogom, zbogom, Angelin, sinko moj zlati!» je jeknila v divji bolesti. Zdajci so jo oblike solze, stemnilo se ji je pred očmi in omahnila je na tla. Kakor v motnih, predsmrtnih sanjah je še videla, kako plava košek srečno sredi valov, pozdravljaj ga je njen gasnoči duh. Videla je svoje dete, kako dviga ročice, ko ne vidi poleg sebe svoje matere — potem pa je vse izginilo. Zbledele, zledenele ustnice so ji dahnilo še poslednjikrat:

«Angelin!»

Srna je legla kraj nje in položila svojo glavo na njene prsi, mladiča pa sta odhitela ven in sta ob bregu spremljala košek na vodi.

15. Košek.

Košek je plaval po žuboreči gladini veselega potoka, srečno se ogibal kamnov in vrtincev, zibal se lahno, kakor drobna ladjica in se spuščal skozi ozke skalnate soteske na široko strugo nezamudno hitečih gorskih valov. Z brega so se sklanjale nad njim vrbove veje in ga pozdravljale, kakor da so ga že davno pričakovale z gorskih vrhov. Cvetlice so se pripogibale prav do deročih vod in namakale svoje cvetne glavice. Listi so padali z dreves in se vsipali nad košek, pokrivali ga s svojim svežim zelenjem, drugi pa so popadali v vodo in plavali za njim. Ptice so posedale na bregu in žgolele pesem popotnico, da je odmevalo daleč na okrog, kakor da bi s svojo pesmijo oznanjale svetu to nenavadno vožnjo. Premnoge iz njih so spremljale košek od veje do veje,

spreletavale se z brega na breg in se čudile lepemu detetu, ki je spalo v svoji plavajoči zibelki tako mirno in blaženo kakor v varnem zavetju materinega naročja. Druge zopet se v svoji radovednosti niso mogle vzdržati na drevesih, ampak so se spuščale prav nad košek, obletavale ga z glasno pesmijo in se celo vsedale na rob koška, da so gledale detetu v obraz in se prepričale, ali je res živo dete, ki se vozi v tej pleteni ladji. Njih število je rastlo bolj in bolj, tako da jih je kar mrgolelo nad vodo, posedle so se košku na rob in, ker ni bilo mesta za vse, so se prepirale z živim čivkanjem, dokazujoč druga drugi, da ni treba, da bi bile vse na istem mestu. Lastavica, ki je letela detetu nad glavo, pa je dokazovala vsem, da se ne spodobi tako kričati okoli spečega deteta, ko so vendar vsem dane peruti, da lahko lete s koškom, kamor ga zanese pot. Ob potoku pa sta hitela srnjačka, vsak na eni strani in sta neprestano gledala, kako se pomika košek z valovi naprej. Kadar je priplavala košarica na nevarno mesto sredi skal, sta pazno obstala in kakor bi nemirno motrila valove, pripravljena vsak trenutek, skočiti vanje, da rešita otroka nesreče. Ko pa sta videla, da je košek srečno preplaval čez deroči strmec, sta veselo poskočila in brzela naprej. Tu in tam so skale tako tesno pokrivalo breg, da so jima zastavljale pot in da nista mogla tik ob vodi naprej. Takrat sta pohitela po ovinkih skozi gozd, obšla strmo sotesko in se o prvi priliki zopet približala bregu, čakajoč, da dospe košek z detetom.

Taka je bila pot Angelinova z gorskih višav v dolino.

In zgodba pripoveduje, da je nad koškom v višavi plavala bela golobica, duša njegove matere, ki je tedaj zapustila telo, da je mogla spremljati svoje ljubljeno dete na njegovi nevarni poti v novo življenje.

Potok se je širil bolj in bolj, skale so izginjale, tok se je miril — pot se je bližala tihi zeleni dolini. Koncem doline je stal mlin in pred mlinom jez, kjer se je ustavljalo vse, kar je prinesla voda s seboj z gor. Tiho in veličastno je zaplaval košek, ko je potok prešel v svojo mirno dolinsko strugo. Mirno so ga nesli valovi... Takrat je prišel od mlina stari mlinar in opazil s cvetjem in zelenjem ovenčani košek in jato veselih lastavic okoli njega. Mislil je, da se je kje ob bregu utrgal rožni grm in priplaval v vsej svoji gozdni bujnosti v dolino. Zato se ni mnogo menil za plavajočo stvar: kajti voda z gor je prinesla že marsikaj s seboj. Sedel je na zavoro ob jezcu in gledal, ali dobro drži; bližala se je jesen, ko planejo hudourniki iz gorskih višav in napolnijo gorski potok, da s povodnijo preplavi vso dolino. Toda njegov pes je

zasledil nekaj nenavadnega: dva srnjačka sta stala ob robu gozda in si nista upala naprej. Čutila sta, da bi ju v bližini ljudi utegnila zadeti nesreča in da so nevarni psi, varuhi človeških bivališč, njih protivniki. Zato sta obstala pri zadnjih drevesih in s solznimi očmi gledala na košek, ki se je ustavil sredi vode in ni mogel naprej. Njiju tenke nožice so se tresle od strahu. Toda v tem je zalajal pes in morala sta pobegniti. Bežala sta po strminah navzgor, čez skale in višine in sta si oddahnila šele, ko sta stopila na visok vrh, od koder se je videlo v dolino. Tam sta videla, kako je stari mlinar čakal ob bregu, kako se je košek pozibaval vse bliže k bregu; mlinarjev pes se je mahaje z repom vrgel v valove in plaval h košku; srnjačka sta trepetala pri tem prizoru. Toda pes je prijel z gobcem košek za rob in je plaval z njim k bregu; in srnjačka sta videla, kako je pes s košarico srečno prijadral na breg, kako so se zdajci od vseh strani vdrli ljudje iz hiš, moški, ženske in otroci; kako je stari mlinar začudeno posegel z roko in dvignil košek iz potoka. In vsa množica ljudi se je sklonila nad njim, moški so dvigali roke, ženske si brisale solze, otroci pa so zagnali vrišč, da nikoli tega. Slavnostno so odnesli košek v mlin in oba srnjačka, ko sta to videla, sta radostno odbrzela čez drn in strn.

16. Oče Evstahij.

Tisti čas je prispel starec menih v gorsko samoto: pot je bila zanj težka in utrudljiva; zato je hodil počasi skoraj ves dan in se je bližal vršičku nad potokom šele, ko je zahajalo solnce. Čudno se mu je zdelo, da ne vidi mladih srnjačkov, ki sta navadno stala na straži ob potoku in ga prvič tako lepo spremila v skalno zavetišče. Zaključevala mu je v srcu težka misel, ki mu je očitala, da ni izpolnil svoje besede, kakor je bil obljubil, zakaj hudobna roka grofa Gorata mu je to onemogočila. Pospesil je skrbno svoje korake in ko je prestopil ogrado, je pozdravil z jasnim glasom:

«Mir božji!»

Toda od nikoder ni bilo odgovora. S strahom se je ozrl po zapuščeni votlini, vse je bilo tiho in prazno, niti srne ni bilo ob vhodu, kjer je ležala dan za dnem kot zvesta prijateljica; le nekaj rož je ležalo po tleh in so bile že ovenele. Poznalo se je, da gre jesen čez deželo, kajti ves prostor v ograji je bil nastlan z velim listjem. Menih je sedel na kamen pred votlino, kjer je tako rada posedala Juta. Naslonil je glavo na roke in obšla ga je težka žalost. Tu se je nekaj zganilo v grmovju ob potoku, listje je zašumelo in izza vej se je pokazala otožna glava stare srne. Menih je vstal in ji šel naproti, kajti videl je, da je slabotna in

onemogla. Zvesta žival mu je pritisnila glavo k roki, obrnila se je in ga vedla s seboj na breg ob potoku. Trepetaje in s težkimi koraki ji je menih sledil in ko je razgrnil veje, je zagledal na bregu mrtvo Juto.

«Prepozno, prepozno!», je vzkliknil in solze so ga zalile.

Juta je ležala, kakor je padla v svojem smrtnem vzdihu, ko je pošiljala svojemu otroku zadnji pozdrav na pot. Solnce je popolnoma obelilo njeno mrtvo lice, na ustnicah se je še poznal zadnji sled bolesti in trpljenja, njeni zlati lasje so bili razsuti po tleh in žolto jesensko listje je pokrivalo njeno telo. Bila je kakor živa v vsej svoji krasoti, kakor lepa slika, kakor sen, ki se ne nadoma pojavi utrujenim popotnikovim očem. Roke je imela razprostrte, kakor so ji padle v smrtni onemoglosti, in zdelo se je, ko da čaka s svojim objemom, da se vrnejo k nji oni, ki jih je ljubila... Svečana tihota je vladala naokrog. Veje so se skoraj brezglasno pripogibale nad njo, kakor da čutijo smrt pod seboj: ptiči so peli nekje daleč in, če je kateri priletel v bližino, je zažgoled žalostno in odletel spet na daljno drevo. Edini potok je šumel mimo mirno in enakomerno, kakor da ne ve o ničemer...

Srna se je bližala k mrtvememu truplu in legla poleg njega; tako je preležala vse dni in noči od onega časa, ko se je zgodilo tisto, česar ni mogla razumeti. Menih je stopil k Juti in pokleknil: «Mrtva, mrtva!» je vzdihnil tiho in pred njim se je takoj pojavilo strašno vprašanje: «Kje je otrok?»

Sklonil se je nad mrtvim bledim obrazom, kakor da bi hotel tam najti odgovora na svoje vprašanje. Toda Juta je ležala nepremično in ko je posegel po njeni roki, je čutil, da je kraljevala smrt že nekaj dni v tem gorskem zatišju. Sklenil je roke in molil za dušo nesrečne mlade matere. «O, Bog,» je rekel, «ti, ki si videl trpljenje in zadnje trenutke te nesrečne žene mučenice, ti, ki si velik v svojem usmiljenju, si sprejel njeno dušo v raj.»

Solnce je zahajalo in se z zadnjimi žarki utrinjalo na gorskih vrhovih. Menih je vstal, poiskal leseno orodje, ki ga je rabil kralj Rišar, ko je napravljaj ograjo okoli votline. Pričel je kopati grob. Srna je zdaj pa zdaj dvignila glavo in pazno motrila starca pri njegovem delu. Celo ptiči, ki so od daleč slišali udarce kot znamenje življenja, so se zopet približali, posedli po vejah in obletavali meniha. Listi z dreves so se vsipali na sivolaso glavo menihovo in padali na sveže izkopano zemljo.

Ko je ugašal dan, je bil grob izkopan. Čez gozde je padal mrak in na zapadu se je dvigal mesec izza gor. Prve zvezde so posijale na nebo. Menih je dvignil mrtvo truplo in ga položil v

grob. Srna se je dvignila in se priplazila k grobu. Menih je pokleknil, izmolil je molitve za umrle in pokrtil vse telo z rumenim listjem in z zadnjim cvetjem, ki ga je našel okoli votline. S solzami v očeh je s slabotnimi rokami zasipal grob. Dvoje svežih vej je v znamenju križa položil nanj. Srna je legla na grob, stegnila je glavo in zaspala kakor mrtva.

Starec je odšel v votlino, pokleknil k steni in molil dolgo v noč: za Juto, za kralja Rišarja in za njuno dete. Tiha jesenska noč je krila gozde na okrog, kakor da hoče s svojo temoto pokriti za vselej veliko skrivnost, ki jo je čuvala v sebi. Drugo jutro se je menih poslovil od preprostega groba in tihega gorskega selišča ter se podal v dolino, da bi se tam okrepečal, ker sta ga oslabilo težka hoja in naporno delo.

Ko je prišel v vas, so ga ljudje z veseljem pozdravili, kajti oče Evstahij je bil znan v vseh vaseh pod gorami in vsi so ga ljubili, ker je prihajal k njim vedno z božjim blagoslovom na ustih. In pripovedovali so mu o skrivnostnem čudežu, ki se je dogodil te dni pod gorami, ko je voda z vrhov prinesla živo dete v košku; vsi so povpraševali, odkod bi bilo to dete, ko ni nikogar, ki bi prebival tam gori v tisti gozdni samoti. Oče Evstahij pa jim je rekel:

«Velik je Bog in čudna so njegova pota. Mogoče je nesrečna mati izročila dete gorskemu potoku, da ga reši smrti. Kdo bi doumel dejanja in nehanja Gospodova?»

In je odšel iz vasi proti mlinu ter že od daleč zagledal starega mlinarja, ki mu je prihajal naproti. Kajti mlinar je bil v težkih skrbeh, kaj naj stori z otrokom, ker ni vedel, ali je krščen ali ne, in se je bal, da ne bi zadela nesreča njegove hiše. Zato je povedal očetu Evstahiju vse, kakor se je zgodilo. Oče Evstahij je odšel v hišo in našel na postelji dete, ki je mirno gledalo neznane ljudi okoli sebe. Sklonil se je nad njim ter ga prekrižal z znamenjem križa. Mlinar pa mu je pokazal košek, ki je bil priplaval po vodi, in robec, ki je bilo dete vanj zavito. Oče Evstahij je pogledal robec in je spoznal na njem kraljevsko znamenje kralja Rišarja.

«Poiskal bom očeta tega otroka,» je rekel in spravil robec v svoj žep na prsih.

«Angelin je njegovo ime,» je rekla mlada mlinarica, «tako stoji napisano na deščici, ki je bila v košku.»

«Moj dom je brez otrok,» je rekel mlinar, «in radi bi otroka sprejeli za svojega.»

«Skrbite zanj, dokler ne pride čas, ko se razjasni njegova usoda,» je rekel oče Evstahij in s trepetajočimi ustnicami poljubil malega nebogljencega.

(Dalje prihodnjič.)

Janko Samec:

Čakanje.

O, če samó bi slutil ti, moj dragi,
kako težkó, težkó nocoj te čakam,
kako za tabo gledam tu na pragi
nestrpna vsa in grenke solze plakam;

o, če bi znal, kako te ljubim zvesto
bolj od beline svojega telesa
in od zenice svojega očesa,
prišel bi k meni in bi kot nevesto
natihoma peljal me v tiste kraje,
kjer sanje se pletó iz rože vsake,
kjer zlato solnce sije skoz oblake
in trudni zemlji moč življenja daje! —

Ob tistih virih novega življenja,
bi se vse moje solze posušile
in moje misli vse bi se napile
moči za nova, globlja hrepenenja *J. Albreht, Ja hrepenite se*

Ivan Albreht:

Imel sem sen.

Imel sem sen: Visoko pod nebeškim svodom
zakrožil silen ptič je črnokril,
plahutal je, se nižal, dvigal, nižal
in naposled me v mrzlo noč zavil.

In kot sem bil, sem čutil razdejanje,
razpadali so udje mi — in vse telo
na sto strani v atome se je razbežalo,
in le srce je živo, živo še bilo.

S tem srcem toplim, v smrt trepetajočim,
zakresal luč sem v novi svet...

In glej, moj ptič, moj silni, črnokrili,
naenkrate z zlatim žarom je odet.

V ljubezni molim zdaj to tajno prerojenje,
ki v smrti hrani vedno živi kal;
o; ptič iz sanj, ti daljni, tajni, nedosežni,
očisti duše še nenajdeni kristal.

Jasen žarost - konar zabudel v meglo

Anton Vodnik:

Spokorna.

Bled je stopil v naše ječe...
 Trudna je bila Njegova svetiljka
 kakor da nas že dolgo išče...
 Ni nas zbudila Njegova stopinja
 v grozni omotici spečih...
 Bled je stopil v naše ječe...

Neveste, raztrgajte vence!
 Ženini, treščimo čaše v noč...
 Dvignimo v mraz se iz cvetja ležišč!
 Pokleknimo v molka raševino
 kakor v svetišče,
 kjer daruje Njegovo se vino!
 Bled bo stopil med nas nekoč... /Kaj se peče -

Mirko Pretnar:

Cantus mysticus.

Kje sem srečal se s teboj, o brat?
 Nisem že po tvojih potih hodil,
 ni nam že korakov skupnih vodil,
 naš nevidni duh, nebeški svat?

Kdaj govoril sem s teboj, o brat?
 Bilo davno je, pač sila davno,
 kar sem točil v kupico ti slavno,
 vino svoje, tebi, gost bogat.

Kdaj in kje sem videl te, o brat?
 Stopaš kot neznanec zdaj pred mene.
 Kaj naj bodo knjige mi učene?
 Pojdiva, oj pojdiva orat!

Ivan Zorec:

⟨Konec.⟩

Beg Bukovac.

reči bega Alija Bukovca ni kalil noben oblaček svetlega solnca. Na belem gradiču je srebrno pela vesela pesem vdane Vukósave, njen cvetoči sinek je skakal okoli gradiča, stara begica se je pomlajala v zadovoljnosti svojega sina, a lepa Zulejka je bila vesela mirne moževe sreče, ker ji je iz nje rastla njegova močna, moška ljubezen. Vse je bilo dobro in prav, nič ni manjkalo do popolne sreče brezskrbnega Alija. Niti takrat se ni bil vznemiril, ko je videl, da ga maščevalno zasleduje Vaso Radović, bivši ženin mlade Vukósave.

Samo enkrat se je nekoliko ustrašil, pa bolj zaradi svojih dragih kakor zaradi sebe.

Šele z mrakom namreč se je bil nekoč na visoki planini predramil iz omamnih pisanih sanj. Na zahodu se je razlivala blaga večerna zarja, on pa je hitel, hitel v mehko naročje svoje mile sreče na belem gradiču. Srce mu je drhtelo iz pretesnih prsi in se jadrno neslo s svojim hrepenenjem.

Iz visokih lin, iz zamreženih oken so ga iskale in težko pričakovale ljubeče oči.

Beg se je naslajal v radostnih domislekih in se smehljal...

E, zdravje vam vsem da Bog dá!

Ko že ni bil več daleč od doma, je škrtnila pečina nad stezo. Postal je in zaklical:

«Kdo je?»

Na stezo je skočil človek.

«Kaj se skrivaš? Kdo si?» ga je kratko vprašal beg.

«Ne skrivam se! Vaso Radović sem in čakal sem te!» je mirno odgovoril človek; roke je miroljubno držal na hrbtu.

«S poti!» je trdo rekel beg, ki ga je mladeničeva predrznost ujezila.

«Za Vukósavo —!» je Vaso siknil med zobmi in zamahnil z nožem, ki ga je skrival za hrbtom.

Beg se je nagnil nazaj, da bi se ognil besnemu udarcu; tako mu je izpodletelo in je omahnil vznak.

Napadalec je takoj planil in izginil med pečinami.

Ampak beg je vstal in si odpel srajco. Na prsih je bila podolgovata rana, hudo krvaveča.

«Sreča, da sem omahnil... tako je bolj vrezal ko zabodel... in ni šlo globoko...» je pokimal ranjenec, hitro si odrezal kos srajce, zamašil rano in šel domov.

«Ni strahopetec ta Vaso, ni... Najbrž se bova še srečala...» je premišljal beg in se nasmehnil, ko se je spomnil, kako malo dušen in boječ je bil Vaso.

Ni bil hud na Vasa, še čudil se mu je, da se je upal skoraj pred vrati gradiča napasti mogočnega bega; ali rana ga je skelela, pekla in v srcu se je začel jeziti sam nase zaradi lahkomišelnosti, ki je prav za prav kriva te nejunaške rane.

Selim, čuvaj na glavnih vratih gradiča, je kljub veliki svoji lenobnosti prestrašeno poskočil, ko je zagledal bledega bega in kri, polzečo po roki, ki je zatiskavala rano.

«Molči — nič ni!» je rekel beg in je urno šel k materi.

Od tistega časa sta Zulejka in Vukósava strahoma trepetali, kadar je beg Ali šel iz gradiča.

«In vendar je Vaso — junak!» se je bala in čudno zamislila Vukósava.

«Velik junak je, ki se je upal napasti mojega sokola —!» je premišljevala in se bala Zulejka.

Stara begica pa je bila mirna.

«Ni ga, ki bi zmogel mojega junaka!» je zasmehljivo mahnila z roko, ko sta mladi ženi skrbeče tiščali in buljili zakrvavele oči iz grajskih lin in oken in čakali ljubljeneža.

Beg Ali ni več dosti mislil na Vasa, čeprav je drzni mladenič kmalu po tistem napadu pripeljal v temni noči četico hajdukov in srdito naskočil trdni gradič; ni mislil, saj je s svojimi čuječimi hlapci gladko odbil nenadni naskok.

Ne, to ga ni več vznemirjalo.

Ali naenkrat je po deželi planil glas, da hočejo neke tuje vojske zavzeti Bosno zlato in Hercegovino junaško ter udušiti pravice in svoboščine begov mogočnih in ag silnih, pregnati sultana, gospoda vseh gospodov, in islam blagoverni — o, in tedaj je zadrhtel, se ustrašil.

Potujoči goslarji in pevci starih narodnih junaških pesmi so se oglašali na belem gradiču, da bi se poklonili pred blagim begom in da bi mu s svojimi pesmimi razveselili junaško dušo; z njimi so hodile hude vesti o drznih tujcih, lačnih te junaške zemlje.

«A kdo ti je rekel, da nam grozi tuja vojska?» se je razburjal beg Ali.

«Da ti po pravici povem, dobri beg: kamorkoli pridem, povsod to govorijo,» je vztrajal goslar.

In beg Ali je šel in je ves v skrbeh slonel v visoki lini svojega silnega gradiča, prežečega s kamnitega gorskega slemena v široko, ravno dolino, slonel in se bal.

«E, sinko, sókole sivi, veliko ti zdravje, junaška ti duša —! Kaj bo, če goslarji in pevci ne lažejo?»

Mogočni beg se je grizel v srce in je žalostno in jezno gledal po dolini in po strmi in široki planini.

A kaj je tamle?

Po stezi v dolini je dirjal jezdec naravnost proti gradiču.

«Kdo bi bil to?» je ugibal beg, ki že dolgo ni imel gosta.

Jezdec je pridirjal že pod gradič, ustavil na dvorišču spenjena konja, razjahal in vrgel uzdo hlapcu, ki je bil pristopil.

«Kje je beg Ali?» je hlastno vprašal in se oziral, kakor bi se mu mudilo.

Beg Ali pa je že sam prišel na dvorišče.

Zaprašeni jezdec se je globoko priklonil enkrat, se je priklonil dvakrat in se s plosko roko počasi in dostojanstveno dotikal znojnega čela.

«Da si mi živ in zdrav, junak!» je beg počasi odzdravil. «Odkod si, kdo te pošilja in kam?»

«Beg Ibrahim Pašić iz Gabele me pošilja do tebe, mogočni beg, in do drugih.»

«Iz Gabele? Moj tast? — Dobrodošel, dragi! No, pojdi z menoj!» je vabil utrujenega gosta.

Daljni sèl je potrdil vesti goslarjev in pevcev. Avstrija zbira svojo vojsko, da jo vrže v deželo. Beg Pašić nabira vstaše, da se ji upre. Njemu, begu Aliju, naroča, naj spravi ženske in drago cenosti v Mostar, naščuje kmete in oborožene privede, ko dobi njegovo zapoved.

Beg Ali Bukovac je stegnil roke predse, kakor bi se hotel česa ubraniti, lice mu je nekoliko pobledelo, a glava mu je padla na prsi.

Sèl je umolknil in se je zagledal v krivo sabljo damaščanko, ki je visela na steni med noži in kratkimi puškami in se motno svetlikala v srebrnem okovu in bunčikastih zakovicah.

Ampak beg Ali je dvignil glavo in obraz mu je zardel, ko je odločno rekel in si pogladil silne brke:

«Alah je velik!»

Sèl je umaknil željne oči z dragocenega orožja, obrnil se proti vzhodni strani, sklonil glavo in z obema rokama pokrtil obraz.

Beg Ali je vstal in se vstopil k lini, gledajoči po dolini in revnih vaseh.

Kod, po kaj so mu hitele vroče misli?

Ko se je odmaknil od line, slà ni bilo več v sobi.

«Dà! Udari, bítj, kolji!» je sikal beg in se oziral po orožju na steni. Ves obraz mu je žarel v čudnem ognju, iz oči so mu švigali bliski.

V nekaj dneh se je utaborila pred gradičem močna četa vstašev, oboroženih in opremljenih z vsemi vojnimi potrebščinami.

Beg Ali je hodil med njimi, pregledoval orožje in opremo, štel junake in se jih veselil.

Med njimi je zagledal tudi Vasa Radovića in je osupnil.

«Kaj hočeš — ti?» je kriknil nanj.

«Mi smo z njim!» je dejala in se stisnila okoli njega četica brkatih, začrnelih, strašno oboroženih hajdukov. «Vodi nas v boj nad tujo vojsko!»

«No, le potrpite, da pridemo do bega Pašića —!» je grozeče mislil, ker se mu je zdelo, da ne bi bilo prav, če bi jih kar tu prijel. Na glas pa jim je mirno rekel: «Dobro, bojev bo dosti!»

Ponoči je pridirjal Pašićev sèl z zapovedjo, naj bega Alija četa takoj pride v Gabelo.

S prvim jutranjim svitom so se že gnetli na dvorišču žilavi mezgi in majhni dolgodlaki konjiči. Vešči vodiči so živalim spretno natovorili večje in manjše zavojce.

Potlej so tiho priihtele stara begica, Zulejka in Vukósava s sinkom in so sedle na mehko osedlane mezge.

Preden se je četica uredila za odhod, je počasi prišel beg Ali, lep in prazničen in sijajen, ko sam velemožni paša vse zelene Bosne zlate.

Kratki, komaj do srede hrbta mu segajoči suknjič brezrokavnik iz težkega črnega bagra je bil na gosto in prekrasno izvezen z debelimi zlatimi nitkami; na prsih so mu v štirih navpičnih vrstah bingljali ohlapno prišiti veliki srebrni gumbi; okoli pasu mu je bahatil z drobnimi srebrnimi in zlatimi bunčicami obloženi široki usnjati pas, nabodičen z noži in samokresi; do kolen so mu segale široke, v ohlapne gube nabrane hlače iz težke črne svile, na krepkih mečah so mu pokale bele volnene nogavice, rdeči fes, ovit z dolgim rdečim turbanom, mu je sedel nekoliko po strani, a ob boku se mu je v jutranjem solncu lesketala bridka sablja, kriva damaščanka.

Krasen junak je bil beg Ali Bukovac.

Vsa četica je onemela, vse oči so ga božale, a Vukósavin sinek je veselo klical in stezal ročice po lepem očetu.

Beg Ali je trdo ukazoval in naročal četici in se počasi bližal ženskam.

Obstal je. Ko je premagal trenutno ginjenost, je stopil k materi, poljubil ji velo roko in ni rekel drugega kakor: «Mati!» Potlej je pobožal Zulejkinega mezga po dolgem vratu in burno segel po Vukósavinem sinku, svojem dragem begiču, stisnil ga k sebi in ga naglo posadil v naročje ihteče Vukósave in vsem skupaj za molκλο dejal: «Idite! Alah je velik!»

Četa se je zganila, vodiči so kriknili in živali so zapeketale po kamnitem tlaku proti izhodu.

Beg Ali se je počasi obrnil in mirno odšel v svojo sobo. Tam se je stisnil v ozko lino in je z zameglenimi očmi gledal za četico, ki je počasi tonila v dolini. Srce mu je šlo z njo in je ostalo pri njej.

Truden in top in kakor postaran je prišel k junakom pred gradičem.

Čuvaj Selim se je globoko priklonil in mu je resno javil:

«Ponoči je skrivaj odšel Vaso z vsemi svojimi pristaši.»

«Vaso — odšel?» se je ustrašil beg Ali. «Zakaj mi nisi takoj javil?»

Selim se je dotaknil čela in se še globlje priklonil.

«Nisem te hotel motiti, ko si odpravljal svojce, in mislil sem, da je prav, ker je odšel.»

Beg Ali ni mislil tako in je takoj poslal za popotnimi svojci močno krdelce v ojačenje njih spremstva.

Pa ni bilo treba. Zakaj prisopihal je človek iz spremstva in naznanil zavzetemu taboru, da jih je iz zasede napadel Vaso, otel jim Vukósavo z otrokom, vsem drugim pa ukazal, da nadaljujejo pot.

Beg Ali je pobesnel. Ves bled je drhtavo ukazal Selimu, naj gre in zažge rojstno vas Vasovo in pokolje vse njegovo sorodstvo.

V par urah je zvesti Selim izvršil hudi ukaz; iz lastnega divjega nagiba je zapalil še sosednjo vas, češ, da skriva pobegle sorodnike hajduka Vasa Radoviča.

Z gradiča je beg Ali gledal Selimovo divjanje, penil se je od togote in se jokal ko otrok in žal mu je bilo, da ni ukazal upepeliti vseh vasi in poklati vse doline.

Potlej je zajezdil iskrega žrebca in odšel s krvi lačnimi vstaši. In najmanjši vzrok je zadostoval, da je puščal za seboj krvave sledove.

Še tisti večer so hajduki napadli, izropali in zažgali begov gradič. —

Ko se je dežela umirila, bega Alija Bukovca ni nikoli nihče več videl v tistih krajih.

Iz doline, še ubožnejše in umazanejša, strahoma koprneča v prisojni breg, je k razvalinam razrušenega gradiča vodila lepega dečka Vukósava, vdova med vojno ubitega hajduka Vasa Radoviča, in se vselej bridko jokala.

Za kom: za begom Alijem ali za hajdukom Vasom?

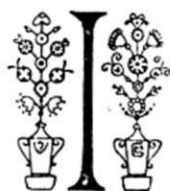
Ej, dà, duše mi, junaka sta bila oba —!

A. Debeljak:

(Konec.)

Gustav Flaubert.

(1821—1880)

Izkušnja sv. Antona — poslovenjena v rokopisu — je ogromna vizionarna gravura, ki jo je avtor spočel pred neko Breughelovo podobo, kakor je pozneje zanosil legendo o sv. Julijanu Strežniku pred Caudebecovimi steklorisi. Henrik Mazelu je to «eden najslavnejših proizvodov francoske književnosti in celo človeškega duha». Prvo zasnovo je izdelal v svojem 27. letu in jo prečital Bouilhetu in Du Campu. Pobratima pa sta mu dopovedovala, da vodi ta pot v puščavo in samoto, svetujoča mu, naj zgradi delo z domačo vsebino, naj opiše «Delaunayjevo zgodbo», iz katere je vzkalila Bovaryjeva: umotvor jima je bil pretuj, predaljen, preučen, utrudljiv. Druge verzije, polovico krajše in mestoma omiljene, ni objavil, ker se je bal vnovič priti paragrafom v kremplje. Tretji zasnutek pa je zagledal beli dan ob stoletnici Goethejevega Fausta, ki ni mogel doživeti dostojnejše proslave v človeškem ustvarjanju. Saj to je neizmerna sinteza, dovršena umetnina brez primere.

Poslednja edicija je težka trilogija, razbrzdani in vihravi skokot prikazni; prividi se sklepajo in spajajo, porajajo se brez konca in kraja. Da pa si more bralec oddahniti na tej dirki v prepadih brezno, je pisec razdelil v sedem stadijev svoj Sen vražje noči. Dočim je v prvem in drugem zametku mrgolelo dolgočasnih abstrakcij, živi tu sv. Anton naravno, krepko življenje; ni samo stroj za vprašanja ter odgovore, temveč ubog puščavnik, ki se spominja svoje matere in sestre, pa tudi male Amonarije, tekajoče s frfotajočo tuniko za njim, ko je odhajal z doma. In ta stari asket, ki je prišel po Antona, jo je zaman odganjal.

V prvem stadiju vidimo svetnika v pustinjski koči. Brada mu je dolga, lasje veliki, tunika iz kozine. Napenja se, kako bi ušel puščobi strašne samostanske acedije. Mladostni spomini izprožijo dolgo vrsto njegovih preizkušenj: misli na prva leta svojega samozatajevanja, na prve boje z Arijanci, na neko mučenico iz Aleksandrije, čigar slika se zliva z Amonarijino. Veter obrača pred njim liste Svete knjige in zapored mu beže pred očmi vrstice, iz katerih se bodo porajale bližnje izkušnje: hrana apostola Petra, pokolj Amalecitov, Nabukodonozorjev sijaj, Ezechijev zaklad, obisk kraljice Sabe kralju Salomonu. Podobe in spomini se množe, vrtinčijo, glasovi se križajo, prikaže se hudič.

V drugem stadiju ga naskočijo bolj človeške napasti, vsi naglavni grehi razen lenobe. Obložena miza upodablja Požrešnost; prikazen zlate čaše in biserov predočuje Lakomnost; upor v Aleksandriji, naval pravovernih pustinjakov na arijanske razkolnike simbolizira Jezo itd. Pri teh bežnih in blestečih prikaznih je vse živo, poduševljeno: jedva zaslučiš, da predstavlja kraljica Saba nečistost. Naglavni grehi toliko da nejasno kažejo svoje glave izpod peroti Zlodeja, ki jih pokriva «kakor ogromna pirhpogača, doječa svoje mlade».

V tretjem stadiju se pojavi Hilarion, najljubši Antonov učenec, prav za prav pretvorjen Vrag, in naznani bodočo sliko Razkolov. Četrty stadij obseza skoro tretjino dela. Puščavnik je poprej trdil, da Nova zaveza žari v čisti luči, Vrag pa ga bo prepričal o nasprotnem z vrtinčastim nizom herezij. Anton je nadalje priznal, da hoče spoznati skrivnost človeških in božjih reči, Vrag pa ga pahne v omotično kôlo sistemov. Góvori in prepiri se odigravajo zaporedoma v baziliki, nizki čumnati, ječi, gozdu, na gori.

V baziliki vse mrgoli herezijarhov: Manes, Tertulijan, Montanus, stari Ebioniti, ki so poznali Sinú tesarjevega. Nizka soba je ona, kjer Knufisovi častilci ponujajo posvečeni kruh kači: «Brzec, ki tekaš brez nog, grabež, ki jemlješ brez rok.» Temnica je tista, kjer obsojeni kristjani čakajo mučeništva. Gozd daje les, na katerem se živ sežge indski gimnosofist. Na hribu pa se pojavita zaporedno Simon iz Samarije in Apolonij iz Tijane.

Da bo še bolj raznolik in pester vrtinec doktrin, je Flaubert uvedel še indskega fakirja, ki se po pravici ne bi smel šteti med heretike, in cirkuškega mučenika, ki pa bi bil bolje pristojal donatistom, saj so pravoverci smatrali njih žejo po mučeništvu za prenapeto. Zato je njih navzočnost med heretiki neumljiva.

Za krivoverci sledi vrtlog Božanstev, katerim so v dokončnem besedilu dodani še azijski bogovi, saj Anton jih je

moral poznati. Ko se srdi na Izido, mu Zlodej zašepeta: «To je božica tvojih dedov, njene amulete si nosil v svoji zibki.» Izprevod bogov ima dalekosežen filozofski pomen. Ko se Anton roga deževtorcem, mu oponaša Hilarion Hudič: «Čemu pa ti izganjaš zle duhove?» Kadar se huduje nad spolno predstavo Božanstva: «Saj si jo domišljaš kot živo osebo!» Čim se pojavi Budha, ga Vrag opozarja na vse njegove podobnosti s Kristom. In ko sveti mož toži in tuguje ob misli na vse te duše, pogubljene zaradi krivih bogov, mu Zapeljivec mrmra: «Ali se ti ne zdi, da so tu pa tam slični pravemu?»

Za nomadskimi boštvi, katera so nekdam nosili na rokah liki velike hrome otroke, pridejo predpotopni maliki, potem indski bogovi, potlej azijski: Oanes, Belus, Ormuz, Artemis, Izis, device, ki se prostituirajo Boginji na babilonskih vrtéh, Atysov pogreb. Nato sijajni, čudoviti Olimpijci, pred katerimi se Anton reši moleč «Vero».

Končno nastopijo severni, etrurski, latijski bogovi, skromna kmetska božanstva, za katerimi nas ne preseneti Crepitus, a Crepitus je tu samo zbog opreke, Jehova se pokaže v blisku in tresku: izprevoda je konec. «Vsi so šli mimo!» jekne sv. Anton in Hudobec mu odvrne: «Jaz sem ostal!» — «Moj si, moj si!» ponavlja peklenšček, napovedujoč Antikristov prihod. «Veš-li, kje je pristni pekel? Tu! Grehi so v tvojih prsih... Vrnem se... Vrnem se...»

Tako se je končal prvi zametek te ljudske legende. A ničnost teologij je zgolj podrobnost v razvoju človeškega duha. Veliki problem tiči v iskanju. V definitivni redakciji vpraša Hilarion: «Hočeš videti Hudiča?» Anton pritrdi, meneč, da se ga odkriža zastran prehudega gnusa in studa — in tako se začne šesti stadij.

Anton leti skozi zvezdna prostranstva na krilih hudobnega duha, katerega pa ne vidi: «Morda sem umrl in plavam k Bogu,» si misli. Repatice švigajo, solnca se sučejo, puščavnik se meni sam s seboj in vragov odgovor «se mu zdi odmev lastne misli». Vsa posvetna filozofija ga napada, in Hudoba hipoma sklene: «Môli me in prekolni senco, katero imenuješ Boga!» Anton se molče upre in Protivnik ga zapusti.

Za metafiziko nastopi ob zadnjem stadiju fizika, drevo spoznanja predstavlja poslednjo izkušnjava. Kot edini abstraktni bitji se javljata Smrt in Nečistost, pomešani med bajne živali. «Če bi človek mogel spoznati — ugiblje Anton — prvotne oblike, katerih telesa so zgolj podobe, bi vedel za vez med snovjo in med

mislijo ter za samo jedro Bitja.» Tedaj se privale bajeslovne životinje, najprej Sfinga in Himera, za njima pa vse stvarstvo, počeni s polljudmi: Nizne, Blemije, Pigmeji, Skiapodi (za prehod od pojmovnih do živečih pošasti služijo Astomi, «malo več nego sanje, še ne cela bitja», namesto da bi stali na koncu z atomi vred); nato človeške opice, psoglavci, pozemske živali od Sadhuzaga do Enoroga, zračni, morski, prvotni nestvorci, životinje, ki so zelišča, rastline, ki se stapljajo s kamenjem, atomi, in Anton zmedeno vzklika: «O sreče, videl sem vznik življenja... Hotel bi pronikniti sleherni drobec, prodreti v dno stvari, biti snov!» To je pač poslednji greh. Drevo spoznanja premore svetnika, toda dolgotrajni odpor mu pridobi milost, zdani se, Kristov obraz sine v solncu, Anton se prekriža in se poglobi v molitev. Vrag je poražen in izkušnjave konec.

Flaubert ni zasnoval te spekulativne freske v protiverskem namenu, drugače bi bil Anton po brezbožni želji «biti tvarina» omedlel, ne pa se povzpел v molitvi. Opozoril sem že, zakaj ni zblizanja med bogom Prdcem in Jehovo tolmačiti kot nespoštljivost... V legendi je sv. Anton izkušan telesno, Flaubert pa je za polteno napastjo popisal še vse težnje človeškega duha, brezbožnost, znanstveno vedoželjnost. Rešil pa je zadatek pesimiščno, po svoji mržnji napram učenjakom. On ne priznava veličine možganov: prednost izkazuje umetnosti, ki razkriva in razkraj življenje, drugo mu je odveč.

Pri *Izkušnji* sem se pomudil nekoliko dalje, ker je stoprav danes obrodila sad: Roland Dorgelès, avtor *Lesenih križev*, je letos obelodanil v istem duhu svojo mojstrovino *Saint-Magloire*. «Drzno je vzel v roke orožje dovršenega realista, katero mu je predal njegov prednik (Flaubert), ter ustvaril kakor on neistin svet, da bi nam pokazal polom slednjega človeškega napora» (*Journal des Débats*, 15. febr. 1922.).

Od *Treh povesti*, ki jih je ponašil Oton Župančič, sta dve, *Legenda* in *Herodijada*, smela poizkusa, kako je obnavljati ter oživljati davne šege in daljne duše, dočim je *Preprosto srce* prevejano enostavna slika, dogotovljena s povsem siromašnim predmetom: nekaj genljivega in velikega se nam očituje v okornih ali smešnih učinkih.

Bouvard in *Pécuchet* ovajata najkrepkeje Flaubertovo subjektivnost. Oba junaka sta nezadovoljna, hlepeč po znanju. Bavita se z vednostjo. Ker pa sta že od početka umstveno za nič, opešata pri svojem zaletu popolnoma ter se pobebita. Veda ju je resda

pokvarila, vendar je pisateljevo dokazovanje pristransko: učenost še ni jalova, če je ugonobila dva slaboumnika.

Kritiki — vse od Cuvillier-Fleuryja pa do Fagueta — so radi Flaubertu zamerili, ker jih vodi po tujih, nepristopnih deželah. A slaba bi predla razvoju in napredku, če naj bi se znanstvenik ali slovstvenik ukvarjal zgolj s poznanimi rečmi. Mar ni baš Corneilleva žaloigra sama vzrok, da vendarle kdo zna za Pruzijo, za Nikomeda, za Bitinijo? Kaj ni Chateaubriandova *Atala* ohranila v naši zavesti Messsasebé ter izumrle Načeze? Sicer je res mestoma težko stopati za mojstrom, to pa zato, ker je delal vestno: tolikanj se je zatopil v svoj posel, da je gubil tla pod nogami in živel le s svojimi osebami. Zavedal pa se je, da nosi v sebi posebno silo, moč evokacije. Zategadelj je vztrajal. V pojmovnih mislih je Flaubert okoren, ume pa izborno slikati. Za oznako mu služi preprosta kretnja; kadar to ni mogoče, pa prispodoba, s katero odkriva resničnost. In slikarski dar mu je omogočil čudež: v galeriji njegovih slik ne najdeš njegovega portreta. To izločevanje lastnega jaza so hoteli nekateri razlagati kot plahost, bojazen pred preneglo sodbo množice, češ, spomnite se na njegovo boječnost pred ženskami, na trouvillesko neznanko, ki je zmedla sedemnajstletnika, ne da bi si jo bil mladič upal nagovoriti. Domislite si, da se v svojem 29. letu ni drznil odpotovati brez materinega dovoljenja. Ta normandski gusar, ki se je bahal z ameriškim divjakom med svojimi pradedi, je bil koncem koncev skromen in ponižen: zato baje ne priznava svojega romantizma, pač pa ga podtika svojim osebam, kakor da se jim posmehuje.

Toda ta razlaga je puhla in prazna. Flaubert je znal nastopiti, biti silovit ko vihra, dasi je bil blag. Meščana se ni plašil, preziral ga je. Samozavesten je bil tolikanj, da je lahko pisal tri leta, pa nikomur črhnil o svojih načrtih. Brez oklevanja se je navdušil za povprečnega glumca ali za roman Edgara Quineta. Zaprt in zapet se je kazal premišljeno, iz spoštovanja do umetnosti. «Ne suženj, ampak gospodar moraš biti svojemu navdihnjenju.» V tem verskem češčenju pisateljevanja se je umaknil v Croisset, čuteč se osamljenega ko Stello, nerazumljenega ko Chatterton. Umetnost je presveta, da bi bila komu dekla, pa celo moráli. Ločena mora biti od vsakdanjega vrveža, biti mora neobčutna. Pisatelj, ne mešaj se v noben izprevod, ampak sej cvetje po pustinji. To geslo ga je tiralo v večno borbo s svojo notrino. Po prvi izkušnji je dejal prijateljima: «Razjedal me je rak lirizma, vidva sta me izlečila.» Poslej je zatiral v sebi vso literaturo, vzmike, slasti, in čeprav božjasten, je nameraval ozdraviti leposlovje umetelnega,

čudnega romantizma. To samoubojstvo se mu je zdelo zlasti lepo: «Kleopatru» — pravi — «je umrla enako vedra ko sveti Frančišek.» Ljubil je samo zabranjene, nedosežne cilje. Brodeč po Nilu, si je mislil: «Nikoli ne bom videl Ganga.» Posluha ni imel, a iskal ter občudoval je nad vse ubranost. Kolikrat si je ponovil Micheletov izrek: «Samo nemogoče me mika.» Zato ni razvoja v njem. Bil je os, ako so drugi platišče, da govorim z njegovim oboževancem Hugojem. Ne pozabimo, da je razglabal 20 let o Salambi.

Vriva se nam dojem, da je v tej dušni drami nekaj izumetničenega, bolnega. Pa saj so biseri posledica školjkine bolezni. A Flaubert ljubi svojo muko. Če ni maral izlivati svojega življenja v slovstvo, je pa slovstvo vsrkalo pigmalionista vase. «Ko sem pisal zastrupljenje Eme Bovaryjeve, sem čutil tak okus po arzeniku v ustih, da sem parkrat bruhal.»

Prečitajmo le nekaj Flaubertovih poglavij, pa bomo spričo harmoničnega vtisa s težavo verjeli, da je mogoče «dospeti do sloga samo s krutim napenjanjem, z zagrizeno ter udano trdovratnostjo». Vendar je temu tako. Flaubert je popisal nešteto listov, čital na glas, pilil, popravljal, preden se je dokopal do prosojne, ubrane oblike. On je najboljši primer, kako se trudoma ustvarjajo umetnine, pa da ne čutimo nikjer napona in napora.

Jacques Boulenger ne more doumeti, da bi bil Flaubert stokal, ječal, se znojil in se zgrudil včasi ter obležal topo na divanu, napisavši dve strani v osmih dneh. To bi že bila nadnaravna težkoča v proizvajanju, zlasti ker je v svoji korespondenci neobičajno nagel, gostobeseden, a pri vsem tem izklesan. Jules Lemaitre je razlagal «Flaubertov slučaj» z lenobo: češ, pušil je vivček za vivčkom, polegal po naslanjaču, segal po bogati knjižnici, prežvekal pridevke, to mu je bržkone pomenilo «delati ko črna živina».

André Delacour ga tolmači z boleznijo, ki je ka-li nagibala Flaubertovega duha v mračnost in negibnost. A ni-li slednja nepravilnost bolezen? S tem še ni torej nič objasnjeno. Sicer pa je ta bolezen precej zagonetna: eni jo nazivajo epilepsijo, drugi mentalno patologijo. Kdo naj ji premeri dušeslovni učinek? Gotovo je samo to, da je zbog nje zapustil pusti juridični študij, ko se je pojavila prvič l. 1843. A temnogleden je bil že iz mladega, videl je povsod «človeško bedarijo»; tako se je našlo iz njegovega devetega leta pismo, ki se pričinja takole: «Dragi prijatelj, prav praviš, da je Novo leto neumno.» Toliko, da ni rekel, da je buržujsko!

Charles Du Bos je izkušal razbrati Flaubertovo uganko z «notranjim okoljem», kakor pravi temu pojavu Claude Bernard. «V jedru sem človek meglá,» trdi pisatelj Izkušnjave leta 1852., «in samo s potrpežljivostjo in učenjem sem se izločil iz belkaste tolšče, ki je poplavljala moje mišice.» To vam je zajetna, vendar nerazčlenjena in nekam otrpla gmota, kjer vse gomizljá in mrgoli, vsakatero majceno gibanje pa zanima celokupno gmoto sámo. Iz tega morja sanjarij, iz goste, pa dovzetne prasnovi se je mukoma izobličila Flaubertova osebnost. Poleg tega ne pozabimo, da je bil zdravnikov sin, odgojen v bolnici: odtod v njegovem prvem pismenstvu toliko mrličev, črvov in muh, njegov rabelaisovski zmisel za kosmato skatologijo, zaradi katere ga ni maral Mérimée. Toda razen gadnega realizma se nahajajo v bolnici še okna, kakor jih opeva Mallarmée: skozi ta okna beži duša v daljno sinjino, proti veličastnemu zatonu. Tako bomo razumeli Flaubertovo lastno sodbo: «V meni sta, knjižno povedano, dva možica; eden je zamaknjen v besedništvo in lirizem, v orlovski razmah, v stavčne zvočnosti in miselne vrhunce, drugi pa brska in brba po resnici do dna, poudarja podrobnosti tako krepko kot velika dejstva in bi vam dal rad otipati malone telesno stvari, ki jih obnavlja.» Premagal pa je svoj notranji ustroj z umetnostno vero, z umetnostnim misticizmom. Udeležil je tisti kompromis med umetnostjo in vedo, ki je Bourgetu formula za roman.

V Flaubertovem jeziku trčite ponekod ob slovniško hibo, slog pa mu je velikolepen, odlikujoč se pred vsem po kipovitih vrlinah: mogočen, enoličen ritem, tako rekoč izven pomena, katerega spremlja nalik pljuskotu valov ob krasnem govoru kraj obale.

Flauberta vsakdo časti, ker on je klasični primer pristnega književnika: kakor laičen benediktinec živi samotarsko zgolj za popolnost umetnosti, zaničujoč slednjo nizkotno, nepoštenu spletkarstvo. Ob tej dušni borbi pa ni utegnil živeti. Je-li bila Luiza Colletova res njegova izvoljenka? Naj zaključim z odposlanikom belgijske akademije, Albertom Mockelom, ki je dejal pred najmlajšim kipom na Luksemburškem vrtu: «Flaubert! vzor brez para v nedosežni dovršenosti svojega dela in v svojem življenju! Da bi mu mogli vselej slediti, temu zgledu klene poštenosti, ne sebičnosti in možatosti, zgledu plemenite vneme in nebrzdane neodvisnosti.»

Viri: Flaubertovi spisi; Lanson, *Histoire de la littérature française*, 1909; *Le Correspondant* 10. dec. 1921; *Mercure de France* 15. dec. 1921 in 1. jan. 1922; *Opinion* 31. dec. 1921; *Revue des deux Mondes* 1. dec. 1921 i. dr.

Alojz Pikel:

Junak.

ski pajčolan, ko sta odhajala iz trga. Molče in za-
ski pojčolan, ko sta odhajala iz trga. Molče in za-
mišljena, sklonjena vase, sta stopala po cesti; s po-
ljubom skrbi na čelu, z bremeni na srcih, ki jih
mladina občuti tem težje, ker vidi pred seboj vedno
vse vedro in svetlo. — Tu pa tam na kakšnem oknu

raztresenih hiš se je živo pojavil ženski obraz s sramežljivo pri-
krito radovednostjo; kmalu nato skoro slučajno še drugi tik
njega, oba pa zato, da bi videla mlademu paru v lice. Kdor jima
je prihajal naproti, jima je že od daleč gledal naravnost v obraz
in se še dolgo oziral za njima, ko sta bila davno že mimo. Celo
kuštravi gologlavci na cesti in za ogli so sredi krika obstali z
velikimi očmi.

Saj je vsakdo bil vaju, videti ju prej vedno skupaj.

Medtem, ko on tega niti opazal ni, se je ona pod vsakim po-
gledom vzravnila kakor pod pikom, dvignila je glavo in umetno
razjasnila obraz. Zakaj neugodno je, biti opazovan, če v srcu boli.
Ko pa ni bilo več hiš ne mimoidočih, je pala njej glava zopet
na prsi, vzbudil se je drget v njenem životu, v očeh pa ji je
ugasnil ponarejeni žar miru in srdit boj s težko užuganimi solzami
se je vnel na novo.

Tako sta hodila dolgo pot proti kolodvoru, ki naj bi ju zopet
ločil; kajti on se je moral odpeljati.

Nihče ni izpregovoril besede. Ona je bila vsa zaverovana
vanj kakor v Boga, in zdelo se je, da čaka, da bi mu ne bila
nadležna z ogovorom, ko se mu je vendar videlo, da je otožen,
ker mora oditi, dà, ki prav za prav vesel že niti ni bil prišel. Ali
zato ga je mnogokrat, mnogokrat od strani pogledala tako mehko,
s tako globoko ljubeznijo in bridkostjo obenem, da se je vselej
nemirno zganil, kot bi ga ti pogledi zapekli. Takrat je vselej
nehote posegla po robcu, pa ga skoro prestrašeno potlačila naglo
nazaj v torbico. Ker rekel ji je bil že prej, da ne trpi pozornosti
ulice, nje zoperne zvedavosti. In ima prav; že zato, ker je on.
Tako je mnoga njena solza pala prikrito v cestni prah.

On je korakal navidez brézbrižno poleg nje in mahal z malim
kovčegom, ki ga je držal v eni roki z njenim šopkom jesenskih
cvetlic, že vse pomečkanim. Enkrat bi ga bil že skoro nekje
pozabil, pa takrat ga je bila ona pogledala tako preplašeno vpra-
šujoče, da se ga je spomnil in ga zopet pobral.

Na neprespanem obrazu mu je čepela nemirna napetost, v njegovem pogledu je ležalo nekaj trdega, kot da melje v glavi mračne misli. Že včeraj bi se bil moral odpeljati, pa zadržala ga je bila ta neumna družba, ki ne zna drugega nego popivati.

Ravno štiri mesece je minulo, odkar je bil od tu prestavljen v večje oddaljeno mesto; obenem je napredoval in se čutil zdaj nekako vzvišenega nad temi razmerami tod, kjer je bil služboval dve leti. Saj je vse tako majhno in skromno tod, enakomerno in vsakdanje. Le pogledjmo te hiše na primer! Kako neokusne so in razmetane, kakor da jih je bil veter prignal čez hribe ter jih pustil tu v zatišju, v tej pusti, enolični pokrajini. In prebivalci? Teh že celo ni vredno omenjati. Mali ljudje, male misli! Ni čuda, če se človek, ki mora živeti v takem ozračju, končno tudi sam počuti skromnega in majhnega, tako majhnega, da kmalu več ne čuti, kako mu pogled otopeva za velike stvari, da ne vidi, kako je vse to malo življenje krog njega velika ovira razvoja osebnosti, kakršna je na primer on; in da se naposled, oh gorostasnost, še celo domišlja, da je zaljubljen, dasi ni!

Kako je prav za prav mogel tu živeti, on, in kar dve leti! No, pa saj je zato današnji njegov obisk prvi in menda tudi zadnji. Prišel je sem, sevé, za en dan, na obiske, saj se spodobi; saj je človek svoje omike nekako moralično prisiljen k temu. Pa radi nje tudi ni mogel kar tako, da se ne bi reklo, da je vihrav in nepremišljen; da je morda celo brezznačajen. Brezznačajen, moj Bog, to je tudi tak star izraz posebne vrste. Sami družabni okovi, ki bi morali prav za prav odpasti sami od sebe, če je človeku neugodno ob njih. Po kaj je že prav za prav prišel sem? No torej, po to, da ji pove, da je konec, da je ne ljubi več, da je sploh nikdar ljubil ni. In zakaj tega še ni storil? Čemu še čaka?

Ugriznil se je v ustnico in izstopil je široko, kot bi hotel ubežati tej neprijetnosti.

Moj Bog, da ljudje vendar vsega tega sami ne opazijo, ne razumejo! Seveda, saj prav zato bi zanj ne bila deklica iz teh razmer in krogov, ker ravno ničesar ne razumejo. Čisto naravno je, da bi bil tak zakon nemogoč, izprijeno življenje; kakšno življenje neki, o tem ne bi bilo niti govora!

Tam je pač vse drugače, vse bolj velikopotezno je in vzvišeno nad vsakdanjimi malenkostmi: Ljudstvo je krepkejših gest in misli, ki ne meri stopinj posameznika, ne gleda hrapavosti pota njegovega pod povečevalnim steklom.

In Anica, hotelirjeva hčerka! Ne da bi kakor kakšen vsakdanjec, naglašal tisto njeno veliko, lepo premoženje, polja,

gozdove, vrt in krasno hišo — doto edinega otroka, kaj to! Toda, le oglejmo si jih pobliže obe! Anica, solnčno dete mehke nravi, elegantnega stasa, krasnega lica, vedno zdrava, živahna in vesela; bitje samih velikih misli, povsod, v literaturi in gospodinjstvu. Saj se ne ukvarja z vsako žlico v kuhinji.

In ta? Oh, pedantinja, učiteljica pač! «Ali ti je pohištvo temne barve morda zoprno?» «Ali si bolan, Jožko?» kadar enkrat za-kašljam. In zopet: «Včeraj, ko si bil itak že izkrokran, pa si še dalje pil in si bil nato tako čuden, in ne bi hotela, da bi se v družbi prepiral z gospodom nadučiteljem, glej, premlad si še, Jožko; oh, bilo mi je tako hudo pri srcu!»

To so neznosnosti male duše! In to naj bi človek poslušal vse življenje? Ne, kako se more človek ukvarjati s takim bitjem dve leti! In da ji povrh tega pozneje še piše, kako se mu toži po njej in po kraju, to naj kdo razume! Popolnoma neumen postane človek, kadar je zakopan v takem gnezdu. Oh, Anica, ti bi imela za vse te stvari svoj nebeški nasmeh, ki je brez primere, in ki pove vse!

Zavzdihnil je globoko, ali misel na lepo, bogato deklico ga je naenkrat tako prevzela, da se je nehote nasmehnil.

Anica, sladko bitje! Tvoji smehljaji so kakor gorke zvezdice, ki se utrinjajo s tvojih ustec, in moje oči jih pobirajo hlastno. In tvoji sladki poljubi so čist studenec, pri katerem se napijem, kadar hočem utešiti žejo svoje ljubezni. In še danes te bom smel zopet gledati, poslušati tvoj glas, smeh tvoj. Človek bi zavriskal samega veselja — tako pa...

Preko obraza, jedva razžarjenega, mu je pala mračnost in ozrl se je po strani na spremljevalko. Ta pa, ki je bila morda ves čas tiho sanjala, zroč na hribčke desno in levo, na katerih sta prebila nekdanj toliko lepih trenutkov skupaj, in ki ga je bila medtem tolikrat pobožala z mehкими pogledi ter srečala z njimi tudi tisti smehljaj sreče, je sprejela njegov pogled zaljubljeno vprašujoče. Tedaj pa ga je naglo umaknil, in ona je žalostno povabila oči.

Ali ti je tega treba? se je jezil na tihem. Mar bi ji bil že takoj vse povedal! In čemu še odlašajš? Zdaj takoj ji povej!

Pogledal je na uro in vprašal naglo:

«Koliko imamo še do kolodvora?»

Dvignila je hipoma glavo in obraz se ji je za trenutek razjasnil v hvaležnosti, kajti čula je bila besedo od njega.

«Še četrta ure,» je odgovorila tiho, skoro boječe; ali koj nato se je stresla kakor od groze. «In potem bom sama...» Zadržtel

ji je glas in pritajen, trepetajoč vzdih se ji je izvil iz razbolele notranjosti.

On pa ji ni odgovoril, samo iztegnil se je bolestno, kakor da mu je obleka pretesna in ves život ena sama rana. Čemu je prišel semkaj, saj bi ji bil lahko pisal in si tako prihranil vse težave!

Cesta je tekla na prostem, med samimi poraslimi holmi, nikjer okrog ni bilo nobene hiše. Ona se je borila, ustavljala je svoj izmučeni korak, in videlo se je, da bi mu rada nekaj povedala, ker uprla je bolestno svoje oko vanj, ki je zamolklega pogleda korakal poleg nje z dolgimi, predolgimi koraki. Ali prišel je nekdo mimo, in stopila je, kot da mu ni hotela ničesar povedati. Ko pa sta bila zopet sama, je plaho izpregovorila:

«Dva dni, kako hitro sta minula!»

Pa zaman, si je mislil on jezno; toda zdaj je skrajni čas, da ji povem resnico. Še tretjino poti imam za to na razpolago. Kako naj le pričnem? Vse je tako samo ob sebi umljivo, in vendar je težavno izreči.

Ozrl se je počasi nanjo, ki je stopala udano zraven njega; videti je bila zelo utrujena, na obrazu so ji bile začrtale muke svoja pota.

«Ali ne greva prehitro?» je pričel obotavljajoče.

«Sem že opazila, pa si nisem upala reči,» je zgrabila hlastno, kakor dolgo pričakovan dar.

Pogledal je na vse strani, toda v tem hipu je začul nekoga prihajati; bil je znanec, pozdravili so se in on je veselo zaklical za njim. Nato pa je naenkrat ubral svoj korak še urnejše, kajti domislil se je bil zopet svoje težke naloge. Ta vrag me je zmotil, se je hudoval zase in zamrmral: «Kakšni so ti ljudje!» Pa se je vendar čutil olajšanega.

In koj nato so prišli še drugi; kar trije skupaj, sami veseli znanci, ki so nekdej bili tolikrat z njim skupaj popivali. Že od daleč so pozdravljali in se smejali ter pričeli z njim vesel razgovor. Ona je stopila nekoliko v stran, prilagodila je mukoma svoj obraz veseli družbi ter s polsmehom sledila plehkim, važno poudarjanim besedam; ali poznalo se ji je na nestalnem pogledu, s katerim je zrla tja preko hribov, kako zoprno ji je tako duševno vlačuganje.

«Torej, zdaj greš?» je dejal eden. «O, tebi je dobro, ki si proč od tu; saj veš, tu itak nič ni!»

In pogledal je od strani nanjo, ki je za hip pobledela.

Pozdravili so se in se razšli. Toda oni so se še enkrat obrnili:

«Kod si pa kaj sinoči hodil?»

«Eh, malce smo ga polomili,» se je zasmel, «kaj pa hočeš!»

«Pojdiva, pojdiva, Jožko!» je prosila ona polglasno.

«Kje pa?» se je nekdo zopet oglašil.

«Pri ‚Sodčku‘.»

Oni trije so se zasmeli.

«Torej zbogom, pa srečno pot!»

«Zbogom!»

In zdirjal je s tako silo naprej, da je ona v nipi zaostala za njim ter ga preplašeno pogledala.

«Jožko, nikaar tako hitro, lepo te prosim!»

«Prej pa se ti je tako mudilo!» je odgovoril z razdraženim naglasom. In zadel jo je leden pogled, pod katerim se je ušibila in pogledala s širokim pogledom v tla, kakor plaha žival, po krivici udarjena. Za trenutek se ji je na obrazu pojavilo neizmerno gorje, le za trenutek; naenkrat pa, kot da jo je obšla neka svetostna misel, se je njen obraz zasvetil, obsevan od neznanega dušnega miru.

Kar zdaj ji povem, pa je, si je mislil on; saj vendar nima pomena, mučiti jo s praznimi nadami.

Šla sta dalje, tiho, s povešenimi glavami. Pa ji ni rekel ničesar, le jezil se je strašno sam nad seboj.

Na kolodvoru ji povem! se je nenadoma posvetila rešilna misel v njegovi glavi in oddahnil si je.

Prišla sta izza ovinka, in zdajci se je zableščala postaja pred njima. Tedaj so njej odpovedale noge in obstala je za hip, vsa prepadena v obraz, trepetajoča po vsem telesu.

«Jožko... saj je še časa dovolj!» je vzkliknila bolestno kakor v smrtnem strahu, kot da ji hočejo iztrgati kos srca iz prsi.

«Hočeš, da zamudim vlak?» se je obregnil nanjo, a naposled vendar skrčil bežni svoj korak. Ona pa je zaihtela.

«Kaj se cmeriš! Beži, beži, neumnost!» jo je karal skoro odurno in nekoliko sovraštva je ležalo v pogledu, ki ga je bil vrgel nanjo.

Obrisala si je oči in gledala boječe predse. S široko odprtimi očmi, kot da strmi v votlo praznoto, je gledala v ljudi na postaji, ki so stali ob progi; morda je z grozo slutila skrito in očito škodoželjnost, s katero jo bodo ženske opazovale ob grenkem slovesu.

Na kolodvoru je bilo že vse polno ljudi, ki so se vsi ozrli na prišleca. On je stopal med njimi krepko naprej, pozdravil se z nekaterimi in odšel kupovat listek; ostala je sama sredi teh ljudi, teh čudnih, sirovo zvedavih obrazov. Znani, napol znani in tuji, vsi so jo pogledavali, vsi so si šušljali na uho. Njej pa se je

bralo na licu, da trpi pod temi pogledi kakor pod bodljaji. Kakor obsojenka, kakor bi se bala premakniti se, obdana od samih bodal, je stala tam s povešeno glavo ter vrtala v zadregi s peto v pesek. Njega pa dolgo ni bilo nazaj; gotovo je našel zopet znance in se razgovarjal z njimi.

Naposled pa je vendar dvignila pogled in se zazrla predse. Ljudje so stopali s kratkimi koraki gori in doli, nekateri so poseдали, drugi zopet stali; pogovarjali so se polglasno. Nad progo je komaj vidno trepetalo od medlega solnca razgreto ozračje. Ena edina bilka med kamenjem, že napol suha in v osamljenosti umirajoča, se je v komaj čutnem vetriču tresla kakor v smrtnem boju. Tam zadaj se je nekje iz množice dvignil zevajoč železničar in šel z drsajočimi koraki pogledat po progi. Gledal je nekaj časa, nato pa se je polagoma obrnil ter odkorakal nazaj na prejšnje mesto. In trudna zaspanost je legla zopet na sliko.

Tedaj se je on povrnil in v tistem hipu se je zopet vse ozrlo vanjo. Zdelo se je, da gledajo ženske njega ljubeznjivo, njo pa prezirljivo, s pogledi, v katerih se zrcali zavist in posmeh obenem, iz katerih veje tista neosnovana sovražnost, ki se ji ne ve izvora.

Tudi on je počel hoditi sem in tja, in sledila mu je ubogljivo. Premišljal je in presojal, preudarjal in ugibal ter prišel do zaključka: Oh, saj se mi počne naposled še tu dreti, vpricho vseh! Nič, pisal ji bom! se je odločil. Bil je naenkrat nekoliko potolažen, a vendarle slabe volje.

«Jožko, kje nameravaš prebiti ostale dni dopusta?» ga je vprašala tiho.

«Kar tam, doma,» je odgovoril suho, «saj se drugod vse preveč potroši.»

Nekaj časa sta oba molčala, nato pa je ona dodala s plahim glasom:

«Tu bi ne potrošil ravno mnogo...»

Ali v jezi ji ni odgovoril; in zavzdihnila je, kakor da se je bil ta molk dotaknil pekoče rane v njeni notranjosti.

Zdaj! Zdaj so se železničarji nenadoma urno zganili, in začeli so se njih brzi koraki po ostrem pesku. Kakor blisk se je prenesel učinek na čakajoče; naenkrat je postalo vse nemirno in živahno. Ljudje so pograbili prtljago, začeli so glasneje govoriti in si podajati roke. Nekaj tuježa, neka trudna tesnoba pričakovanja se je trdo oklenila mnogih prsi; srca so utripala hitreje, misli so se prekopicavale po vijugastem potu.

Vlak je prihrumel grmeče v postajo in se ustavljal sikajoč in sopeč, kot s silo ukročena besna pošast. Ona se je počela tresti, ali

on tega ni opazil; pregledaval je mimo drveče vozove in stopil naprej.

Zaškrtalo je med kolesi, vlak je obstal in nastalo je šumno vrvenje. Vstopil se je pred odprta vrata voza, iz katerega so se usipali izstopajoči, zrl je tja predse, pokimal nekemu ter iskal nekaj naglo po žepih. Pri tem pa je tako urno premetaval kovčeg iz roke v roko, da so njene uboge rožice mnogo trpele; nekatere so izgubile glavico, nekaj jih je popadalo na tla. Pobrala mu jih je in ujela smehljaj opazujočih. Ali zdaj se ni zmenila za nikogar več, samo vanj je imela uprte svoje rosne oči. Borila se je obupno s solzami, dasi je njen pogled izražal veliko udanost, neizmerno ljubezen in bol obenem.

Oglasili so se dolgi žvižgi, že so se nekatera vrata s treskom zapirala. Tedaj sta si podala roke; njena je trepetala kakor v mrzlici.

«Torej...» je rekel on.

Pogledala ga je s tistim pogledom, ki odpre vso notranjost človeka, ki hoče dati dušo in srce in vse, kar ima.

«Kdaj prideš zopet?»

«Ne vem... kakor bo.»

Povesil je oči.

«Piši mi, piši mi mnogokrat, Jožko! Tako se vselej veselim tvojega poročila!»

Vstopal je in pokimal.

«Zbogom!»

«Zbogom! Pa srečno potuj in zdrav mi ostani!»

Vrata so udarila za njim in izginil je v vozu.

Kakor v težkem snu je čula krog sebe šumenje in tekanje, hitro govorjenje, vpitje in pozdravljanje.

Dano je bilo znamenje za odhod in zajela je zraka globoko váse.

Zastokalo in zaškripalo je v kolesju in drogovju, zapiskalo in zacvililo je v pljučih železnega orjaka, ki se niti nagnil ni, ko je potegnil breme z mesta. Vlak se je premikal.

Zrla je v okna.

Tam spodaj je parkrat zaporedoma jezno bušknilo proti nebu in črn dim se je zavalil tja pod sonce, da je gromko udarjalo od bregov kot brutalen krohot. Izpod nog črnega velikana pa so divje zasikale bele megle.

Zdajci se je on pojavil na oknu, in bliskoma je dvignila robček:

«Na svidenje!»

Tudi on je zamahnil z roko.

Vlak je šel hitreje in hitreje ter se je počel zvijati v loku. Kakor zamaknjena je zrla vanj, ki je gledal skozi okno. Ali še predno ga je zakril ovinek, je nenadoma umaknil glavo. Ona pa, vse bleda in drobna, je strmela nepremično za vlakom, ki je postal vedno manjši in manjši, ki je izginjal in izginil za strmim hribom. Poslušala je še dolgo njegovo bobnenje, ki je umiralo v daljavi; poslušala ga je še, ko ga že več ni bilo čuti.

Prebudila se je iz toposti in se preplašeno ozrla. Nikogar ni bilo več okrog nje, vsi so že bili odšli; ostala je sama. Tiho in mrtvo je stalo poslopje postaje pred njo. Nad progo je še vedno narahlo trepetalo ozračje. Tudi tista bilka je še podrhtevala kot prej. Solnce pa si je bilo medtem nadelo novih tančic na velo lice in se smehljalo z zoprno prijaznostjo starca. Vse je bilo mirno, samo tisti zaspani železničar je stopal počasi čez tir in mahal leno z neko stvarjo v roki.

Še enkrat se je ozrla v smer, v kateri je bil odšel vlak ter poslušala napeto. Ne, nobenega glasu ni bilo več čuti od tam. Vzpela se je kot ranjena in je zbežala ven na cesto. Tam daleč za kolodvorom nekje se je začul bedast smeh, in okrenila se je prestrašeno. Dva možakarja sta se pogovarjala svoje stvari.

Tekla je nazaj v trg. Naglo, hlastno, boreč se s silno utrujenostjo, ki ji je težko oklepala ves život. Toda v šolo mora in zakasnila se bode, kajti pozno je žel! Kakor bič izmučenega konja, jo je gnala ta misel, dasi bi se bila najraje kar tu ob poti ulegla v travo. Saj ji ni dalo niti dihati več. Uklenjeno gorje, porojeno iz drobne slutnje, ji je v prsih naraščalo v zmaja, ki je bil na vse strani, ki je hotel ven, pa se ga je bala pokazati tujim očem, ki bi ga občudovale s prikritim veseljem. Pogled ji je hlastno iskal vse na okrog, kakor pomoči... Ne, tam so že hiše! In zbolel jo je v grlu stisnjeni jok.

Oko ji je hitelo na desno po bregu. Tam gori se vije tista samotna pótika. Tam jo je stiskal k sebi in vroče poljubljal, ona pa je prožila svoje gibko telo tesno k njegovemu.

Topla groza jo je preletela in odvrnila je pogled. Ali ta vroči nemir je izginil v hipu, in hlad, stoteren hlad jo je oblil po vsem telesu; v prsih ji je suvalo, kljuvalo, da bi zakričala od bolečin.

Tedaj so ji prišli ljudje naproti, in ustavila se je v zadregi, sklonila se počasi nad rožico ob cesti ter jo utrgala. Pa komaj je bila zopet sama, ji je rožica pala pozabljena iz roke. Hitela je dalje in se zamislila: Kje mora on že zdaj biti...

Književna poročila.

Cankarjev zbornik. Uredil dr. Joža Glonar. V Ljubljani 1921. Izdala in založila Tiskovna zadruga. Str. 180.

Bodoči slovenski literarni zgodovinar bo Ivanu Cankarju gotovo zmirom ohranil častno mesto med tistimi, ki so s tvornostjo svoje besede in sugestivnostjo svojega umetniškega izraza posegali do bistva in do korenin tega ljudstva. Brezdvomno ga bo nazval največjega in najneposrednejšega slovenskega pisatelja svoje dobe. Kot izrazit produkt časa, ki se je snoval na križišču dveh zgodovinskih faktov, bo Cankarjev umetniški profil zmirom privlačil ne samo literarnega, marveč tudi kulturnopolitičnega raziskovalca slovenske zgodovine. S peredko odkritosrčnostjo in brezobzirnostjo se zrcali ta doba v Cankarjevem delu: tista do svojih najglobokejših korenin otrovana, bolesterparadokсна doba, ki je z vsemi svojimi vlakni in organi hlepela po enem samem cilju: po razkroju in uničenju same sebe. In ko je Cankarjev čas dosegel ta cilj, se je tudi on sam — njegov obrazovatelj in kritik — poslovil od nas.

Mi, sodobniki njegovi, smo bili Cankarjevemu delu zmirom nepravilni sodniki, kakor je človek krivičen i v ljubezni i v sovraštvu. In kot je doraščajoči rod pretiraval v svojem češčenju, ki ga je zavajalo v odurno opičje posnemanje blestečih mojstrovih zunanosti, prav tako so se starini izgubljali v jecljajočo nekritičnost, najčešče pa v neko sovražno, fanatično, onemoglo odklanjanje. In še danes ni drugače, ko razni nekromanti ne puste pri miru nezaščitenega groba pisateljevega. Nekritičnost, nestvarnost, ugibanja in podtikanja, ki si sama pišejo izpričevala svoje nekulture. Iz tega sledi, da si danes pri nas premnogi pigmejski duh drzne po „oštarijsko“ fraternizirati s Cankarjevim delom in njegovo osebnostjo, katerih globin in ostrin ni niti izdaleč doslutil; da se obletnice pokojnikove smrti izpreminjajo po naših dnevnikih v nekakšne farse; da se skromen in izredno odkritosrčen izrek najjačjega sodobnega slovenskega duha, češ, da ne razume vseh Cankarjevih del (to se pravi, da jih ne more kritično pretehtati), sme reproducirati kot psovka! — Sodbe sodobnikov so zmirom povsem labilne. Ako tako vestno tehtajoč duh kot je dr. Prijatelj v svojem spominskem eseju «Domovina, glej umetnik!» pravi: «Markantnih, realnih tipov, lapidarnih faktov, monumentalnih prizorov, ki bi te spremljali v spominu vse življenje, nam Cankar torej ni zapustil» — je ta sodba nemara pravična, ki bo čez desetletja jasna ko beli dan, a je danes, ko živi za premnovega izmed nas — recimo — tip «Hlapca Jerneja» kot inkarnacija teženj in stremljenj tega ljudstva ter kot razodetje njegovega bistva, prav tako markantno, realno, lapidarno in monumentalno življenje kot živi za ruskega človeka — na priliko — tip kakega Gogoljevega Čičikova — samo dvomljive objektivne vrednosti: zakaj tudi «Hlapca Jerneja» ni mogoče pozabiti vse življenje.

Ampak čas, ta najbrezobzirnejši véjavec zrna in plevela, srditi rušilec vseh nekritičnih sodb in dogem — je pravičen sodnik. Kakor so pretekla desetletja obsodila v smrt in pogin marsikaj iz slovenske literature, kar je bilo po mnenju sodobnikov namenjeno nesmrtnosti, tako bo tudi jeklo desetletij kovalo na Cankarjevih delih in preizkušalo: kaj je vzraslo iz osrčja, kaj pognalo iz dneva v dan. Zato bo razmerje bodočega literarnega raziskovalca napram delu in umetnosti Ivana Cankarja izčiščenejše, pravičnejše in objektivnejše.

Ugladiti pot temu bodočemu monografu Cankarjevega dela (ako nas seveda tudi to pot — v našo lastno sramoto — ne prehiti kak dobron tujec, kot se je to zgodilo pri Gregorčičevi monografiji) je — mislim — smatral urednik Glonar kot poglavitno nalogo pri urejanju «Cankarjevega zbornika», ki ga je «Ljubljanski zvon» za triletnico pisateljeve smrti poklonil spominu svojega najodličnejšega sodelavca. Zato ta «Zbornik» ni toliko spominski spis, kakor pred vsem zbornik gradiva, doneskov in materijala o Cankarju: škie avtobiografij, lit. prvenci, pisma... (Nobenega dvoma torej ni, ali spada Cankarjeva mladostna bojevita pesem o Mahničju v «Zbornik» ali ne; Cankar jo je pač napisal — iz kakšnega razpoloženja in iz katerih nagibov, naj ugotovi poznejši literarni sodnik! — in ne more ta pesem žaliti danes ne Cankarjevega, ne Mahničevega spomina!) Zato je urednik v «Zborniku» prepustil besedo pred vsem Cankarju samemu in mu je s priobčitvijo policijskega akta kot značajnemu slovenskemu človeku postavil lepši spomenik, ko da mu je naprtil cel koš superlativov.

Ne da bi hotel zmanjševati vrline Prijateljevega eseja «Domovina, glej umetnik!», ki z redko pronicavostjo poizkuša očrtati genezo Cankarjeve umetniške poti in opozoriti — dasi se ne rešiti — na njegov problem (to je problem vsega naroda!) in ki bo poleg Bartulovičeve simpatične analize «Cankarove subjektivnosti» podal bodočemu monografu niz estetsko-kritičnih sodb in domnev sodobnikov, so vendar med vsemi štirinajstimi prispevki tega «Zbornika» najvažnejša «Cankarjeva pisma Aškercu» in policijski akt «Cankar pred sodnijo», ki vsebuje pisateljevo sijajno predavanje «Slovenci in Jugoslovani».

V obeh teh doneskih vidimo Cankarja bojevitoga, smelega, impetuznega, kar je bila osnovna črta njegove nature. Človek puntar, ki se upira in dviga proti krivemu in zločinskemu pojmovanju države kot organiziranega nasilja; s suvereno smelostjo in odkritostjo razodevajoč svoje in svojega naroda nacionalne in kulturne aspiracije; mlad tipajoč umetniški instinkt, ki se s plahim češčenjem bliža priznani umetniški avtoriteti in jo nato, v razmahu svojih lastnih sil, brezobzirno tehtajoč in ocenjujoč njeno stopnjevano hiranje in propadanje, rezko odklanja... Ta «Pisma Aškercu» tvorijo celo dramo; to je večna borba starih in mladih. Škoda samo, da se uredniku ni posrečilo zbrati več takih prispevkov, ki bodo osvetljevali pisateljevo osebnost našim potomcem v najbolj jarki luči: v policijskem aktu Cankarja glasnika narodovih teženj, v «Pismih» apostola svoje umetnosti. — Kar se tiče formalne strani «Pisem Aškercu», bi urednik storil prav, ako bi komentarje, ki so mestoma preveč za šole prirojeni, po možnosti skrajšal.

Drugi prispevki v «Zborniku» so nemara manjše važnosti. R. Moleta članek «Kette v novomeški zadrugi» — dasi velezanimiv — je s Cankarjem samo v toliko v zvezi, v kolikor nam kaže sliko tedanjega naraščaja in mlado lice Cankarjevega najožjega prijatelja in sobojevnika; Šerkova paradokсна študija «Polikarp» bi sodila v knjigo razprav o elementih Cankarjeve umetnosti, ne v zbornik materijala. Iz Vybiralove bibliografije čeških prevodov Cankarjevih del «Cankar a my» pa bo tudi mäsikateri Slovenec lahko z rešpektom zaznal, koliko je Cankar — sploh napisal!

Marsikdo bo začuden opazil, da v «Zborniku» ni zastopan ta ali oni Cankarjevih najožjih drugov, pred vsem O. Župančič. To molčanje bi se dalo razlagati s tem, da so bili odnošaji med Cankarjem in Župančičem povsem drugačni, nego razmerje Cankarja do drugih njegovih prijateljev, pa najsi so

ti, kakor dr. Prijatelj, stali z njim v eni bojni vrsti. Odnosaji umetniško enakovrednih duhov med seboj so zmirom subjektivno kritičnejši, globlji in bolj zastrti. Za razmotrivanje teh odnošajev pa danes še ni pravi čas.

«Cankarjev zbornik» je poleg Cankarjeve številke «Doma in sveta» prvi resni in dostojni poizkus, podati čitatelju na temelju gradiva kolikor mogoče kritično objektivno sliko zagonetne umetnikove osebnosti. Njegove ambicije segajo višje nego zgolj esejistično. Edicija nosi dokaj okusno zunanje lice. —

Knjiga vsebuje nekaj formalnih in tiskovnih nedostatkov. Na str. 149. se mora začetek petega odstavka glasiti «Der Kannonendonner» in ne «Kannendonner». Pismo, priobčeno na str. 170., je pisano Jos. Maziju in ne V. Maziju, kakor pravi opomba na str. 178. Ali je Cankarjevo štetje verzov ob «Junaški pesmi», o katerem govori opomba na str. 178., v tisku izpadlo po krivdi urednika ali tiskarja, ni ravno razvidno. *Fran Albrecht.*

Štrekelj K.: Historična slovnica slovenskega jezika. 1. snopič. Izdalo s podporo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu Zgodovinsko društvo v Mariboru. Na Prevaljah. 1922. 64 str.

V dve strani dolgem uvodu govori «Odbor Zgodovinskega društva» v Mariboru o usodi rokopisa tega dela in o načinu njega izdaje. Pravilno se tukaj poudarja, da je delo prav za prav rokopis predavanj na univerzi, ki ima vsled tega svoje posebne lastnosti — ali recimo naravnost: slabosti — kakor jih knjiga, določena za tisk, ne sme imeti. Štrekelj rokopisa niti dijakom ni dal na vpogled in prepis, kamoli da bi dovolil, da se ta predavanja v tej obliki natisnejo. Uvod ima prav, če pravi, da delo ni «ne popolno, ne za tisk prirejeno», moti pa se, če pravi, da je bila Štreklju «pravo življenjsko delo baš ta slovnica» in da ga je dohitela smrt sredi dela. Ta predavanja so res ne popolna; obsegajo namreč samo fonologijo in morfologijo nominov in pronominov, glagol je obdelan že nenavadno sumarično in kje so še ostala velika poglavja, ki so potrebna za historično slovnico. V njih je podan samo posebej droben, sumaričen referat o tem, kar so na tem polju opravili drugi, prepleten s Štrekljevimi kritičnimi opazkami. To je bil za Štreklja nekak «Pflichtkolleg», ki ga je vsako četrto leto po svojem kontraktu moral čitati. Prava njegova «življenjska naloga» ni bila historična slovnica, ampak etimologija! V tej je njegova prava sila in moč, njej velja večina njegovih publikacij, z njo si je pridobil slavo ne samo med slavisti, ampak tudi med germanisti in romanisti. Štrekelj se je vsega tega dobro zavedal: on ni naznanil predavanja o «historični slovnici slovenskega jezika», ampak n. pr. «o historični fonologiji (oziroma morfologiji)» itd. Naslov publikacije zato ni Štrekljev in obljublja več, ko bo publikacija nazadnje dala. Tudi ni rad poslušal, če ga je kdo vprašal, kdaj bo izšla njegova slovenska slovnica, ki jo je heidelberški založnik Winter že leta obljubljal. Zaslovela pa so ta predavanja takoj — in po pravici — ker so bila prvi poizkus sinteze in ker je bil po Oblakovi smrti Štrekelj edini, od katerega smo lahko pričakovali zgodovino našega jezika. Ni njegova krivda, da tega željnega pričakovanja ni utešil. Ni mu bilo dano! Na črešnji ne rastejo višnje.

Uvod pravi, da odbor Zgodovinskega društva «ni odgovoren niti za vsebino niti za obliko dela samega» — stališče je popolnoma pravilno, toda javnost bi morala izvedeti, kdo je odgovoren za način, kako se je rokopis natisnil. Ali je za to odgovoren celokupni odbor, ali kak anonimni urednik ali celo samo korektor Mohorjeve tiskarne? Publikacija je prevažna, stavek

tako težak in važen, da moramo vedeti, kdo skrbi za to, da dobimo natisnjen res Štreklev tekst. Ali je Štrekelj res pisal «Dobrowsky», kakor nam tisk dosledno kaže? Malenkostne tiskovne napake v literarnozgodovinskem uvodu ne motijo toliko, mnogo težje pa bo vsled njih pozneje v tekstu slovnice same odločiti, jeli kako besedo v njem res Štrekelj tako zapisal, ali pa je samo neznan urednik prezrl kako tiskovno napako. Korektura takega spisa mora biti na vso moč skrbna, v tem prvem zvezku pa je zelo površna. Kar na prvi strani Štrekljevega teksta se človek začuden vpraša, kako je bilo mogoče in ali je res Štrekelj napačni latinski naslov Bohoričeve slovnice pravilno prestavil v slovenščino? Ali je ta napačni naslov prepisal res iz Simoniča, njega pravilni prevod pa iz Marnovega «Jezičnika», kjer je latinski naslov natisnjen pravilno in odkoder je prepisal tudi dobršen kos Marnovega prevoda Bohoričevega uvoda? Ali pa je urednik zakrivil napačni latinski tekst, ker on ne razume dovolj latinščine, da bi v tem slučaju videl, da se Štreklev prevod ne strinja z originalom? Erkläret mir, Graf Oerindur — — —!

Pa recimo, da se je Štreklu primeril ta — sicer popolnoma neverjetni — lapsus, tedaj pa bi bila urednikova dolžnost, da ga molče popravi. Ravno tako bi brez vsake škode lahko popravil nekatere kronološke neskladnosti Štrekljevega bibliografskega uvoda, ki so v nasprotju z besedami založnikovega uvoda, n. pr. da je delo Štrekelj «do svoje smrti sestavljalo». Že površen pogled nam kaže na Štreklevem uvodu, da je delo sestavljeno v raznih časih in da nima enotnega lica. Če pravi na str. 25.: «Mimo teh študij si je Valjavec pridobil zaslug za naš jezik tudi z izdajo pridig v ogrski slovenščini po rokopisih iz začetka tega (!?) stoletja» in če se spomnimo, da meni s tem njegove «Predge z letnicami 1802—1830», ki jih je prinesel Letopis Matice Slovenske leta 1874., vidimo takoj, da je ta stavek napisan pred letom 1900! Trditev (str. 27.), da je Škrabec «samo enkrat pribežal» v Jagičev «Archiv», je mogoča samo pred letom 1903., ko je Škrabec v njem priobčil svoj drugi članek: «Über den Gebrauch der Verba perfectiva und imperfectiva im Slowenischen». Ves od stavek «Iz novejšega časa» na str. 32., kjer navaja Štrekelj spise, ki so izšli v 26. in 27. letniku Jagičevega «Archiva» in Tominškov «Antibarbarus», pa je leta 1910. mehanično vrinjen v tekst in desavuiral kronologijo podatkov o Valjavcu in Škrabcu! Take diskrepance bi bil izdajatelj moral izgladiti, kakor bi tudi ne smel kratkomalo dati natisniti «Baudouin de C.» ali pa v tisku nekoliko smešnega stavka: «...vendar se nahajajo v njegovih spisih tudi prav lepe etimologije, zlasti v Erjavčevi potni torbi, katero je razlagal z etimološkega stališča (str. 23.)». Namesto tega potrebnega dela pa se je izdajatelj oglasil v treh opombah (str. 26., 29., 33.), ki so vseskozi nepotrebne; ali ni bilo mogoče citirati, če se že naj, druge izdaje Breznikove «Slovenske slovnice», ki je vendar že marca leta 1921. izšla iz iste tiskarne, ki je natisnila tudi ta prvi snopič?

Misel, da se naj izdajo ta skripta, je bila pametna in vsega priznanja vredna; naj bi si izdajatelji samo ne prikrivali, da je treba za tako izdajo več skrbi in pozornosti, kakor so je pokazali doslej! Ta prvi poizkus sinteze našega tedanjega znanja zgodovine našega jezika v tej obliki ne bo zmanjšal Štrekljevega slovesa, če bo pravilno izdan, pravično ocenjen in previdno rabljen. Saj je bil Štrekelj sam izmed onih ljudi, ki vedo in se zavedajo, da služi naše delo večkrat tudi za to, da imajo — kakor je rekel Vodnik — zamej kaj popravljati in brusiti. To je običajna, vsakdanja pot napredka. Zato je res

želeti, da se izdaja čim bolj pospeši in posreči; da bo našla primeren odziv, o tem v naših časih skoro ni mogoče dvomiti. J. A. G.

Dr. Alojzij Remec: Naši ljudje. Zabavna knjižnica, zv. II. Izdala in založila «Goriška Matica». Tisk Narodne tiskarne v Gorici. 1921.

Ta zbirka realističnih črtic in novelic je dober vzgled za našo epično beletristiko iz polpretekle dobe, ki se je odlikovala po svojem dolgočasju.

Vpliv Cankarjevega lirizma je nad vse značilen in usoden za naše prozajike onih let, ko je bil književni trg poln docela neepskih črtic, sanjarij in meglenih zgodob brez dejanja. Kakor da mora biti umetniški spis skrajno dolgočasen in prenatrpan solzavih vzdihov in trudnih, črnogledih domislic. To pa je docela stališče povprečnikovo, ki vidi le to, kar mu pokažejo njegove telesne oči, medtem ko bo za pravega umetnika življenje — vedno in povsod! — silno impulzivno in dinamično, zagonetnejše in napetejše kot še tako ostroumno sestavljene filmske drame.

Tu pa — da se povrnem k pričujoči knjižici — naletim le v «Klementini» na mesto, kjer se je hotel avtor zavihteti nekam globlje, na strani 85., ko se ubogo deklo po prestanih udarcih življenja mahoma vpraša, čemu živi.

«To je bil prvi klic večnosti. A izzvenel je v par dneh in Klementa je pričela staro življenje iznova.»

Dà, ta klic izzveni in močno bi se zmotil, kdor bi ga hotel ujeti iz «Burje», ki je docela koledarsko, diletantsko blago; «Dobrotnik» bi morda napravil veliko dobroto kakemu «Domačemu prijatelju», «Nova soba» bi bila dobrodošla za kak listek v ponižnem tedniku.

Z zanimanjem pa sem čital «L. 1682...», ki bi mogla ravno vsled svojega romantičnega dejanja služiti kot ogrodje za daljšo, seveda v vsch ozirih po globljeno in plastično zgodovinsko povest, ki bi jo današnjiki gotovo raje uživali kot realistične, pa čisto «literarne» črtice. *Miran Jarc.*

Koledar za navadno leto 1922. Uredil dr. A. Pavlica. Risbe izdelal A. Bucik. Izdala in založila «Goriška Matica» v Gorici. Letnik tretji. Cena 5 L.

Vanitas vanitatis — je moto vsakemu koledarju. Kar je zapel Fr. Levstik o uri, velja tudi za koledar:

Dokler ne sprahnimo,
Meriš ti nam čas:
Léto gre za letom,
Vene cvet za cvetom,
Vene nam obraz.

In v predgovoru slovenskega koledarja iz leta 1582. je napisal Primož Trubar, da nas opominjajo «te Vre, ty Dneui, te Nozhi, ty Mefci, ta Leita inu ty zhafi, kir fo minyli inu ty kir bodo, de fmislimo na tá kratig zhas nashiga shiuota, inu de vfe rizhi na tim fueitu, fufeb te zhloueske, fe hitru premyne, myne inu konez vfameio... Danas fo eni Mladi, Lipi, Sdraui... Jutri pag fo Stari... Mertui inu Pocopani...»

Z novim letom ni več koledar aktualen in morebiti je to vzrok, da se običajno tako malo brigamo za zunanjo opremo in vsebinsko vrednost takih publikacij. Založniki, uredniki in pisatelji pozabljajo, da ima koledar izmed vseh knjig največ čitateljev, in ker je šel lanski goriški koledar v 20.000 izvodih med narod, je s tem dana nujna zahteva, da bodi koledar na najboljša knjiga, ker je najbolj razširjena, da bodi vzorno opremljen in vzorno urejen.

Za to pa ne zadošča, da ni v koledarju «nič neplemenitega, nič polzlega» in da ga je «odobril preč. knezonadškofijski ordinariat», kar nam zagotavlja uredništvo «Goriške Matice» o letošnjem koledarju, ker morala ni in ne more biti edino merilo za njegovo vrednost. S pravico smemo zahtevati, naj ne bo koledar občinska gmajna, kjer pasejo nepoklicani pastirji svoje pesniško kljuse. In takih nepoklicanih pastirjev je v letošnjem goriškem koledarju še precej. Menda so vsi primorski pismouki zaorali po slovstveni njivici in od imenitne rime «sunil — pljunil» do nesrečnega samomorilca, ki si odveže na odru (!) s samokresom v roki «pas od hlač» (kar je menda prezrl preč. knezonadškof. ordinarijat) ter potem zbeži in se — ustrelil, najde vsak prijatelj humorja še marsikaj za smeh in kratek čas, dokler ga ne spomni

«Statio ad Frigidum:

Bibite ad libitum!» —

da «minuli sreče so in slave časi».

Pregovor «ni vse zlato, kar se sveti» ima dve plati; če gledamo koledar z druge strani tega pregovora, lahko mirno priznamo, da vsebuje marsikaj, kar je bilo vredno, da zagleda luč tega sveta, marsikaj, kar bo narod z veseljem in s pridom čital. A povsod manjka roka kritičnega urednika, ki bi znal koledar res urediti, prispevke krajšati, konfiscirati in narediti iz kaosa celoto. Škoda, da se je ob tej razdrapanosti razbil tudi Bucikov poizkus enotne notranje opreme.

Med prozo se nahaja tudi S. Gregorčiča spisek «Govoreči bankovec», ki nas spominja dveh Mencingerjevih spisov v Janežičevem «Glasniku». Uredništvo pa nam ni povedalo, kje, kako in od koga je prejelo ta spis, ker bi nas vendarle zanimalo izvedeti, kaj je z Gregorčičevo literarno zapuščino!

LetoŃnji koledar je brezdvomno boljši kot sta bila njegova dva predhodnika in prav iz srca želimo «Goriški Matici», da bi se uresničilo njeno hotenje «napredovati in se od leta do leta izpopolnjevati».

A. Pirjevec.

Stanislav Krakov: Kroz buru. Roman. C. B. Cvijanović. Beograd, 1921.

Na koncu 224 strani obsežne, s čudno, čisto neumljivo karikaturu opremljene knjige je opazka: Na frontu 1917.—1918. in tudi naslov sam da slutiti dejanje v burji in vihri vojnega meteža. Pa ni hudega. Vsa vojna «burja» je taka, da je pisatelju ne moremo verjeti. Vojni «dogodki» so neverjetni, nemogoči, kakor bi jih gledal na vežbališču, opisane «bitke» pa so čisto nevojaške.

Na srečo v tej knjigi ni dosti vojne burje; zato pa je več romantične in tudi prav naturalistične ljubezni.

O Stanislavu Krakovu, mladem srbskem pisatelju, vem samo, da ga Srbi precej cenijo. Ker drugih njegovih del ne poznam, ne morem reči, ali in koliko je to češčenje pretirano; vem pa, da si ga s tole knjigo po mojih mislih ni utrdil.

Kaj je St. Krakov s tem svojim delom prav za prav hotel, res ne vem. Ni nam pokazal zavojevane Srbije, ni spoznal trpeče duše srbskega vojaka, ni videl trpinčenega in križanega srbskega človeka v najstrašnejši dobi, ki jo je kdaj doživel: — skratka, iz tega romana ne vidimo prav ničesar, a po svoji notranji revščini in po svoji zunanji okornosti nas niti ne zabava, niti ne zanima.

Nespretno in po polževo leze na star, medloromantičen način pripovedovana, sunkoma in slabo zgrajena povest. Štejem jo med vojno slovstvo.

V njej je dosti dejanja, dosti nepotrebnegega, a drugače raztrganega in izgubljenega, da se nikjer ne more zvezati in zmiselno zlit v zaokroženo celoto. Iz

vsega se le s težavo prikazuje glavni junak; junakinja, lepa Jela, se redko izmota na površje, in še takrat čisto po pravilu «deus ex machina», kakor «sreča v nesreči».

Posamezne situacijske slike so pa dobre.

Pisatelj pripoveduje v preteklem in sedanjem času, vse križem, kakor mnogo srbskih pisateljev, ki nimajo nobenega okusa za jezik, slog in za — ločila. Jezik mu je birokratski in kakor tista znana latovščina slabo urejvanih srbskih časnikov; prav nič ni izbran, tudi v opisih ne, ki naj bi bili poetični. Brezglavo in brez potrebe se je pisatelj tuj plevel na dobro domačo njivo. Zakaj? Ker nima nobenega stika s pravim domačim jezikom, ker mu je za izraz trda in je pre-malomaren in umetniško neobčutljiv, jezikovno estetsko premalo rahločuten, pre-malo več in prav nič vesten.

To ne velja samo za St. Krakova, ampak za velik del srbskih pisateljev, ki jih poznam.

Tak leposlovec bi rad kaj rekel o steklenici, pa čevkne: «flaša». Domisli se vrčka, pa rigne: «krigla» (!); potrebuje čevljarja, pa pokliče «šustera»; hoče biti vljuden, pa se odreže: «stojim, vam na usluzi» itd. itd., da o neslovanskih tvorbah in rečenicah (škola igranja [plesna šola], u ostalom, medjutim itd.) niti ne govorim.

In v meni se zmerom bolj utrjuje prepričanje, da «leposlovci», ki pišejo tako neokusno jezikovno zmes, niso pravi umetniki in niso dobri sinovi svojega naroda. Zakaj kot umetniki bi morali nagonsko najti pot do čistega vira jezikovne popolnosti in lepote. Ta vir je živa narodna govoriča. Med srbskimi ljudmi nisem nikoli slišal srbsčine, ki jo berem v srbskih knjigah, časnikih ali celo v uradnih spisih, ampak sem naravnost užival, ko sem poslušal, kako krašno, blagozvočno in čisto «zbori» ali «govori» srbsko ljudstvo. Pisatelji bi morali, če so res dobri sinovi svojega naroda, biti vsaj včasih zares, prav zares nekoliko demokratični in priti med ljudstvo.

Ampak tam doli je vse to povečini samo bobneča, puhla in zlagana rečenica, potrebna za gótove čase le kot okrasek kake demagoške tirade o nekem «narodu».

Tudi St. Krakovu uide dvakrat, trikrat beseda «demokratičnost». Ali kako jo razume, pokaže, ko nekje našteva, koliko je bilo «dama, žena, deca».

Slovanske duše ne pozna prav nič, ker misli, da je po svojem občutju bliže laški teatralnosti in francoski frivolnosti nego germanski kontemplativnosti in resnosti; o velikem ruskem narodu ne ve menda ničesar.

Zdi se tudi, da je St. Krakov slišal le o vojni med Srbijo in Bolgarijo. Bolgari so mu sovražniki, strašni in krivoločni divjaki, ki streljajo samo z razpočljivimi «kuršumi» (krogami); o Avstrijcih, Madžarih in Nemcih ne ve ničesar.

Včasih se ti zazdi, da bi pisatelj rad pokazal nekatere domače rane; pa jih ne more, ker se mu rado blešči od narejenega beska. V svoji tipični gostobesedni navlečenosti in malenkostnosti človeka samo zmede.

Prikupno in lepo govori o prostem vojaku, tej dobri, zvesti duši, topo vdani v temno usodo, a zmožni krasnega junaštva in otroške dobrosrčnosti. V vseh armadah sveta je prosti vojak takega značaja, ker mu je srce zmerom — doma, na rodni grudi, kamor venomer hrepeni. Častniki so dostikrat podli izprijenci, brezobzirni častilakomneži in neredko tudi — strahopetci, ki junačijo najrajši kje daleč za fronto med ustrahovanim, bednim prebivalstvom, posebno pa med osamelimi, željnimi ženskami malopridnicami.

Do zdaj je še povsod bilo tako.

To se zdi najbrž tudi pisatelju, ker med častniki, ki jih nam kaže, ni niti enega, da bi nam bil simpatičen, še glavni junak podporočnik Bora Pavlović je vihrava, včasih sanjava, včasih lahkomiselna šleva; kjerkoli se srečamo s častnikom ali kakim pismenim človekom, vidimo, da je podišavljena in polizana, v lakaste čevlje (med vojno, tako rekoč na fronti!) obuta in razuzdana spaka.

Dejanje povesti je zmerom nekako v zraku. Kjer pa se zastavi v realno življenje, postane okorno, neverjetno in včasih zelo odurno.

Če je St. Krakov na tak način morda hotel pokazati kos domače Azije, se mu je to naravnost na rafiniran način sijajno posrečilo. Dasi zasnova in tenor, ves široki in komaj pregledni timbre povesti, ne govorita izživajoče za to, me potrjuje v tej misli med drugim tudi tale vzdih o javni upravi: «Težkoče, koje stvara uredna neuredjenost orientalska, pojačana sad još prolaznom neurejenošću ratnom» (str. 9). —

Drugače gre pisatelj «kroz buru» vojne vihere z neko čudno ravnodušnostjo in neobčutnostjo. Zanj ni naroda in njegovega trpljenja, ni od vseh strani napadane in stiskane Srbije, ni nevarnosti za občni blagor, — on vidi po svojem čudnem Bori Pavloviću samo za pęd daleč predse, sebično išče osebnih naslad in misli, da je to vse.

Ob tem romanu se spominjam starina Branislava Nušića. Tudi on je napisal roman, ki je vihral «kroz buru» vojne. Ali kako krepke, jasne, jedrnate so njegove vojne slike; kako pretresljivi so njegovi opisi kalvarijske poti srbskega naroda! In kaki zmazki so slike, ki se je z njimi vical mladin St. Krakov! —

Ivan Zorec.

Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. Urednik Pavle Popović. Knjiga prva. Beograd, 1921. 304 str.

Ta znanstveni časopis je zamišljen kot dopolnek Beličevemu «Južnoslovenskemu filologu», ki je začel izhajati že pred vojsko in ki se peča samo z našo filologijo. O njegovih nalogah in namenu govori urednik že v uvodu: «Odavna je, kako je nama potreban časopis ove vrste. Po struci humaniora, kod nas zapravo nije ni bilo naučnog organa, kakav već od dužeg vremena postoji za izvesne grane prirodnih nauka ili za nauke pravne i društvene. Medutim, interes za humanistične nauke, naročito nacionalne, danas je mnogo širi nego što je nedavno bio. I rad na njima danas je intenzivniji, kao što je i broj radnika znatno veći.»

To svojo nalogo je list v tem prvem letniku lepo opravil. Kar bi mu mogli očitati, izrekamo bolj v obliki želje: naj bi — vsaj v praksi, če že ne tudi v naslovu — omejil svoj delokrog na naš teritorij in na probleme, ki nas direktno zanimajo. Lepo je, da prinaša poročila o dantologiji, Shakespearju, apuljski keramiki in zgodovini cerkvene umetnosti, toda vse to gre na kvar intenzivnosti dela, ki je nam danes v prvi vrsti potrebno. Tudi smo danes menda že toliko napredovali, da lahko začnemo s specijalizacijo in ne hodimo drugim strokam v zelje. Torej: sistematična in čim popolnejša poročila o vsem, kar zadeva našo «književnost, jezik, istoriju i folklor». Tako delo je nujno potrebno in tudi mogoče, saj dobiva beograjska «Nacionalna biblioteka» vse tiske iz naše države kot dolžne izvode. Ti podatki pa morajo biti zanesljivi (ali je Stojšićeva «knjiga» res izšla? — str. 128) in ekonomični; boljša je sistematična bibliografska grafija, ko pa raztresene notice, ki niso niti bibliografski podatki, niti referati (dasi bi radi bili); kaj šele kritike. Toda to so očitvidno začetne težkoče, ki se bodo počasi same po sebi uredile.

Slovence bodo v tem prvem letniku zanimala v prvi vrsti poročila o slovenskih publikacijah, ki jih piše beograjski srednješolski profesor Uroš Džonić, dober poznavatelj slovenske književnosti, tudi starejše; n. pr. o slovenski bibliografiji (zgodovina in podroben opis), o Levstikovih izbranih spisih za mladino, Golarjevi izberi «Sto let slovenske lirike», mariborskem «Časopisu za zgodovino in narodopisje», Planinčevem «Nekdanjem brodarstvu po Savi», Glaserjevi «Slovenski narodni liriki», novem natisku «Ljudske izdaje» Prešernovih poezij, «Stritarjevi antologiji» in šestem zvezku Tavčarjevih zbranih spisov. Informativno poročilo dr. Fr. Kosa o Grudnovi «Zgodovini slovenskega naroda», ki prinaša vrsto popravkov, je natisnjeno v slovenščini. J. A. G.

M. B. Knežević: Miozotis. Beograd. 1921.

Kaj je «miozotis»? Pisatelj nam ga je opisal tako: Miozotis. Konji spremni čakaju: ti ćeš otići. Zbogom! — Kada budeš jednom za trenut ostala sama, zaklopi oči i usni onaj dan, kad smo išli u šumu i ukraj puta ubrali spomenak! — Spomeni me se!»

Založniku se je z veliko potrato papirja vendarle posrečilo spraviti 25 takih odlomkov in drobnarij na celih 28 strani srednje osmerke.

Knjiga je torej prav pohlevno drobna. Če ne bi bil ovojni papir pošteno debel, je sploh ne bi bilo kaj videti.

Človek pa kolikor toliko prika m nekaterim teh drobcev, odlomkov, igračk ali «špilerajev», kakor se lepo po jugoslovansko zna izražati v jezikovnem oziru prav nič nežnočutni g. Knežević, — večini pa skomigneš z ramo, ker so z vso posiljeno poezijo vred kakor «presovano cvieće». Kaj bi n. pr. rad sledeči «miozotis», res ne vem: «Pauk. — Crni krstaš pauk razapeo je svoje tanane mreže i uhvatio malu šarenu poljsku leptirku. — Leptirko, sečaš li se crnog krstaša pauka?! —»

Prav močno duhovit in poetičen se mi takisto ne zdi «miozotis» o «Jesenji grizeti(!)», za katero modro ugotavlja, da «došla je jesen» in da «ti nisi više ono vragolasto devojče, u providnoj svili, sa zabačenim golim rukama...», ampak zdaj je na tebi «...cicana rekla (Rock!)...»

Takole je: Kadar se iz jezikovne indolence ne morem ali ne znam izraziti, grem in junaško ukradem kletemu Švabi besedo, zapišem jo po svoji okorni fonetiki in nanjo še obesim zares domači sufiks «ić», pa dobim besedo n. pr. šporetić, ki se ji kajpada prav nič ne pozna «Sparherd»!

Drugače ni v vseh 25 odlomkih prav nič tipičnega srbskega, narodnega. Beseda gre samo o «ružama u providnoj svili itd». Tudi ves način izražanja kaže, da ta «poezija» ni torej zrastle doma, med tistim toliko obgovorjenim «narodom», ampak da je revna in nerodna snimka tujih vzorcev, a ne najboljih.

Pravemu umetniku raste prava umetnost samo iz domače zemlje!

Ivan Zorec.

Kronika.

Opazke k uvodu Dantejevega «Pakla» Isa Kršnjavega. — Leta 1919. je izdal Grafički, umjetnički i nakladni zavod «Jugoslavija» v Zagrebu drugo izdajo Dantejevega «Pakla» izpod peresa znanega hrvatskega prevajalca in dantologa dr. Isa Kršnjavega z ilustracijami slikarja Mirka Račkega. Izdaja — v velikem formatu — je za naše razmere naravnost razkošna, o njej so potanko že poročali listi in revije, ko je izšla, tu naj se omejim le na neprijetno ugotovitev.

V uvodnom pismu (faksimile) se dr. Kršnjavi zahvaljuje nekaterim sotrudnikom in med temi je tudi «prof. barun Ljubibratić, koji mi je osim toga poslao lijepu raspravicu o Danteu i njegovim manjim djelima. Uvrstio sam ju ponješto skraćenu pod brojem II. u moj uvod». Vse bi bilo dobro in lepo, ko bi bila «lijepa raspravica» v resnici Ljubibratićeva, kar pa, žalibog, vsaj deloma — ni! Kajti g. baron jo je od str. 3. do 5. dobesedno posnel iz dobre priročne zgodovine italijanskega slovstva, ki jo je napisal rimski univ. prof. Vittorio Rossi (Storia della letteratura italiana. Vol. 1°. Settima edizione riveduta. Casa editrice Dottor Francesco Vallardi, Milano 1917), in sicer iz poglavja «Dante e le sue opere minori», str. 106 sl.

O uvodnem stavku: «Alighieri bijahu stari plemeniti gradjani Firenze» ne bom trdil, da je prepisan, oziroma preveden, ker je preveč srednješolski. Pač pa ugotavljam to o sledećih odstavkih.

Baron Ljubibratić piše (n. d. str. 3): «Po svojem političkom mišljenju bijahu Alighieri pristaše guelfske stranke. Iza poraza kod Montaperti^a, septembra mjeseca 1260., moradoše fiorentinski Guelfi poći u progonstvo. Moguće je, da je Alighieri^u, Danteovu ocu, kao prostom i neznatkom pristaši stranke, bilo dopušteno da ostane u gradu; ili da je njegova žena Bella, Danteova majka, smjela da se povratu u grad još prije nego je pobjeda kod Beneventa g. 1266., progornicima otvorila vrata Firenze. Nema potom sumnje, da se pjesnik rodio u Firenci i da mu je ime Dante, pokraćeni oblik od Durante, bilo nadjenuto na krštenju v lijepoj krstionici Sv. Ivana (bel san Giovanni), gdje se nadao, da će na svoju glavu postaviti i pjesnički lovor.»

Vittorio Rossi pa pravi (n. d. str. 107): «Gli Alighieri erano guelfi, e come tali la rotta di Montaperti (1260) doveva averli cacciati fuori della patria; ma forse ad Alighiero, come ad umile gregario del partito, il bando fu risparmiato, oppure alle madre fu concesso il ritorno prima che la vittoria di Benevento (1266) riaprisse agli altri esuli le porte di Firenze. Certo si è che il poeta vide la luce a Firenze e che il nome di Dante, accorciativo di Durante, gli fu imposto in sul fonte battesimale del suo bel S. Giovanni.»

Ljubibratić nadaljuje (ista stran): «Malo se za sigurno zna o Danteovim prvim naucima. Iz djela i žive riječi Brunetta Latini^a crpao je korisnih pouka, savjetâ i uputâ, što sve ostavi duboke tragove u njegovoj duši, kako to dokazuje i onaj ganutljivi susretaj u Paklu, ali je izvan svake sumnje, da Brunetto Latini nije bio Danteov učitelj u pravom smislu riječi. Upućen, kao i svi ostali njegovi vršnjaci, na učenje gramatike, imenice latinskoga jezika, mladi Dante stade s osobitim interesom čitati latinske klasike, koji su se tada učili u školama, a u prvom redu zavoli Virgila i radi savršene forme i radi nježne poezije. S osamnaest godina Dante je već znao pisati u stihovima. Uz ljubavne pjesme talijanskih i franceskih pjesnika, marljivo je čitao i filozofska djela i viteške romane, nalazeći u prvima zgodne hrane za svoj ozbiljni i strogi duh, a u drugima za živu svoju maštu. Bez sumnje bit će i on učestvovao u viteškim igrama, u lovu, u veselim sastancima ostalih mladih odvjeta prvih i najuglednijih obitelji grada. Zanimala ga takodjer glazba, pjevanje, ples; vježbao se po svoj prilici i u risanju. Sigurno je, da je još prije godine 1288. pohađjao visoku školu u Bolonji, premda nije polučio nikakav akademski čin.»

V originalu se pa glasi (n. d. str. 107—108): «De' suoi primi studi ben poco sappiamo per diretta via e con certezza. Avviato, come i suoi coetanei, allo studio della grammatica, cioè del latino, il fatale adolescente prese piacere alla

lettura dei classici che andavano per le scuole, in specie del suo Virgilio, di cui intendeva fin d'allora lo squisito magistero della forma e sentiva l'alta e delicata poesia. È probabile che alla scuola di Brunetto Latini apprendesse le regole della retorica medievale; certo dalle opere e dalla viva voce di lui ebbe ammaestramenti e consigli e conforti di dottrina e di prudenza, che devono aver lasciato traccia profonda nella sua anima; tanto e sì tenero è l'affetto, con cui rinnova col vecchio notaro il ricordo della sua familiarità nella *Commedia* (Inf., XV, 79). A diciott'anni già aveva «veduto da sé medesimo l'arte del dire parole per rima», certo leggendo e studiando le rime d'amore scritte nei volgari d'Italia e di Francia. Nel tempo stesso le sacre carte dovevano porgere vitale nutrimento al suo intelletto e al suo cuore, e i romanzi di cavalleria proffitevole svago. Ed ai cavallereschi esercizi, all'armeggiare, alle cacce, ai ginocchi, alle cortesi radunanze dei giovani delle più cospicue famiglie, egli avrà pure partecipato. Si diletto altresì di musica, di suoni, di danze, e pronto com'era a gustare il bello delle arte figurative, apprese probabilmente il disegno. Quasi certo è che prima del 1288 frequentò la *Studio* di Bologna senza però conseguire nessun titolo accademico.»

Kakor je razvidno, je to baron Ljubibratić skoro doslovno prevedel, iz pustil, oziroma skrajšal par brezpomembnih fraz, napačno prevedel «le sacre carte» s «filozofskim djelima» (ker se je Dante pečal s filozofijo v pravem pomenu šele po smrti Beatrike 1290.) in napisal trditev, da «Brunetto Latini nije bio Danteov učitelj u pravom smislu riječi», ne da bi to izkušal dokazati.

Naslednji odstavki so zopet doslovno ali prosto prevedeni iz Rossija vse do tja, ko prične Ljubibratić v zadnjem odstavku na str. 5. pripovedovati o Dantejevi čutni liriki in o njegovem prijatelju Foreseju Donatiju. Ali se tu in pri naslednjih strah, kjer tako na dolgo in široko popisuje florentinske politične boje, da se bralec, ki ni dobro podkovan v politični zgodovini srednjega veka, popolnoma izgubi v tem ohlapnem (in na tem mestu popolnoma nepotrebnem) navajanju raznih dejstev, imen, ustavnih odredb itd. posluži Ljubibratić drugega vira, ali pa je to produkt njegovega študija (kar se mi zdi z ozirom na zgorajšnje ugotovitev malo verjetno), nisem mogel dognati. Na vsak način bi bilo bolje, ko bi se i naprej držal Rossija, ki podrobno analizira Dantejeva manjša dela in navaja le dotične politične dogodke, katerih znanje je nujno potrebno za umevanje Dantejeva mišljenja in izgnanstva. Izsledil sem pa vseeno še nekaj mest, ki so zopet prepisane iz Rossija, in sicer: na str. 12., zadnji odstavek (Rossi, str. 122), na str. 13.: Usprskos raznim zabludama... (Rossi, 127, «Nonostante gli errori...») in na str. 18.: Ove su dvije knjige uperene... (Rossi, 129: Questi due primi libri...)

Nihče ni zahteval od Ljubibratića, da bi napisal originalno študijo o Danteju in njegovih manjših delih, ker je to pri takem pregledu izključeno, a njegova dolžnost bi bila, da je navedel vire kjerkoli: pod črto, nad črto, spredaj ali na koncu. Toda tega ni storil nikjer, tudi g. Kršnjavemu ne, ki se mu je v dobri veri celo zahvalil za «lijepu raspravico». S tako «prijateljsko suradnjo» je prof. baron Ljubibratić izredno lepi izdaji «Pekla» dr. Isa Kršnjavega storil zelo slabo uslugo.

Dr. Alojzij Res (Trst).

Pregled francoskega leposlovja l. 1921. Izprašujoč si literarno vest, so bili Francozi lahko zadovoljni koncem preteklega leta. Izšlo je dosti zanimivih knjig. Kritik je mogel položiti na stran vsak teden vsaj eno boljše delo. Nesmrtni seveda ne bodo tolikeri umotvori, ko pojde čas mimo njih. Oglejmo si v naglici

cvet najnovejše produkcije, ne da bi hoteli dati svojemu okusu obliko estetičnega imperativa.

Že izza Platona velja načelo, da imajo pesniki najbolj plastično, dovzetno dušo; v tisočerihi dojmih in vtisih, katerih se niti ne zavedajo, se bodočnost oblikuje v njih. Bogovi prihodnosti govoré skozi njih usta; v sleherni dobi so vedé ali nevedé njih klici postajali geslo drugim pisateljem. Začnimo torej pri Homerih.

Po svetovnem pokolju je več poetov, zamenjavši slavo s hrupom, objavilo eksotične ter omotične razglase, ki so smatrali za bistvo umetnosti: pisan ništrc. Lani se je ta ropot polegel; nobena nova struja ni vzkliła. Splošno se pesniki bolj nagibajo proti glasbenikom nego proti slikarjem. Samo nazor o metriki in harmoniji jih loči. Skrajneži se ogrevajo za vse svoboščine simbolističnega stihotvorstva, verslibrizma in Claudelove kitice v prozi. Semkaj bi sodile pesmi, katere sta obelodanila po obzornikih Max Jacob in André Salmon, ali pa plemenite *Élégies* Georges Duhamela.

Popolnoma na drugem koncu se sučejo Apolonovi desničarji, ki se vračajo h klasičnim pravilom; Malherbe in Mallarmé sta jim bogova. Paul Valéry pa njun prorok. Označimo v tej skupini vznesene *Poèmes pour Aricie* od Luciena Dubecha in sijajne stihe Charlesa Maurrasa.

Večina pa se ne veže z nikakimi teorijami. Rabijo ter izpopolnjujejo podedovane pripomočke, ki jih je ustvarila dolga veriga lironešev od Ronsarda do Régniera, žgoleč kakor tica na veji... Glasnika ljubezni se je pokazal Ernest Prévost v *Amé Incliné*, ki vas domisli na notranji žarek Sully Prudhomovih verzov. Navdušeni Joachim Gasquet je lani ugasnil ob svojem *Bûcher Secret*; Gaston Picard pa se daje v *le Cœur se donne*.

Pri regionalistih povečuje Emil Ripert Provanso med vojno v *Sirène blessée*; Louis Pizé slavi Vivarais in lyonsko okolico z *les Pins et les Cyprès*; *Saisons normandes* so bohotne slike od A.P. Garniera. Pierre Jalabert je vnet aed «Terre d'oc». Nekateri osamljenci se zapirajo vase: Louis Lefebvre uglašá v *La Prière d'un Homme* drhtaje dolge bolečine; Maurice Brillant ubira versko čustvo na velikih orglah, goslih in piščalih v *Musique sacrée* in *Musique profane*. Fernand Divoire obnavlja orfistične simbole v resnih in čistih kiticah.

Elegiki so obširni: pripovedujejo vtise, ki vznemirjajo in oplajajo njih duše. V njih se zrcali veselje. Charles Derennes nas vodi s *Perséphone* na turobne vrtove, koder občujejo drage sence. Jean-Louis Vaudoyer spleta v *Rayons croisés* najnežnejša čustvena priznanja z jedrnatimi, slikovitimi osnutki v neobične umetnine. *L'Ombre dorée* od Charlesa Clerca je prozeta z mehko melanholijo, lamartinovec Julien Ochsé (*Repose ailleurs*) in André Delacour (*La Victoire de l'homme*) vzporejata ljubavne in vojne dožitke.

Med mladeniči se je izkazal kot izviren in izboren Roger Gaillard v *L'If et les Constellations*. François Montel, Stéphen Severt, Georges Benaben bratsko odsevajo iz *Le Miroir infidèle*, samonikla in ljubka Georges Gabory in Raymond Radiguet očitujeta rahlo zbadljivost in duhovitost. Pogosto so omenjali zadnje čase mistika Loisa Labèque.

Fantazisti obžalujejo izgubo vernega pristaša P.J. Touleta, čigar labodnica se zove *Contre-Rimes*; Tristan Derême, iznajditelj «kontrasonanc», se kaj rad igra z ritmi in rimami, prim. *Poèmes de la Pipe et de l'Escargot*. Raoul Ponchon je stekel od Acad. Française nagrado za popevke *La Muse*

au Cabaret, Franc-Nohain pa je virtuozno pozdravil La Fontainovo tristoletnico z modernimi Fables.

Največja sočasna pesnica grofica de Noailles, romunskega pokolenja, je dosegla višek svojega lirskega loka s *Forces éternelles*: razdvojenost v tragičnem boju med ljubeznijo krepke narave in težnjami duše, ki stremlji za enoto, to je znak knjige, posvečene po Akademiji z veliko nagrado za slovnstvo (10.000 fr.). Henri de Régnier pa je pred tedni objavil *Vestigia Flammæ*, globoko čustvene ognjevite verzice. Pierre de Nolhac je izdal dovršene domoljubne sonete *Vers pour la Patrie* in Frédéric Plessis plete umetno *Couronne de Lierre*, dočim ovija Paul Fort svoje vence okoli nizozemskih *Ailes des Moulins*.

Predlani je zmagoval povsod avanturni roman kot reakcija proti vojni realistični literaturi. Pa še sedaj je Pierre Benoît našel dovolj odjemalcev za *Lac Salé*, Louis Chadourne pa za *Terre de Chanaan*. Frédéric Rouquette je napravil *Le Grand Silence blanc*. Dostikrat se čuje ime Pierre Mac-Orlan (*A bord de l'Étoile matutine*; *la Cavalière Elsa*), dasi meša med do godivščine smešnost in simbol. Oni dan umrlí Jean Pellerin je zapustil za seboj *«Sous le Règne de la Débauche»*.

Med eksotične knjige, odgovarjajoče potrebi po neznanem in po tajni, je prišteti patetične *Suprêmes visions d'Orient*, ki sta jih priobčila Pierre Loti in njegov sin Samuel; mestoma nas uvajata v tolikanj tesnobno ozračje, da se čutimo kakor pod vplivom Poea ali Quinceya. V isti predal sodijo Charles Géniaux (*les Musulmanes*; *Une Sultane marocaine*), Claude Farrère (*l'Extraordinaire Aventure d'Achmet pacha Djemaledine*; *Les Condamnées à mort*), Victor Margueritte (*Un coeur farouche*), André Salmon s svojo zgodbo brezkončnih posilstev in nasilij *L'Entrepreneur d'Illuminations* in slednjič črnc Renée Maran, kateremu je Goncourtova akademija priznala ceno za pravi zamorski roman *Batouala*.

Vkljub velikemu slovesu naštetih del opazamo, da pustolovski roman posjema in prepušča prostor dušeslovnemu. Antoine Albalat (*Comment il ne faut pas écrire*) ugotavlja z obžalovanjem: *«Eden najgotovjših vzrokov za propadanje in povprečnost današnjega romana je brez dvoma zloraba psihologije»*, češ, vselej bo lažje umovati in modrovati brez kraja in konca, nego pripovedovati dejstva, risati značaje, opazovati natančno ter ustvarjati pravo psihologijo, ki je dejanje, točno razkladanje strastvenega kolesja, od nepotrebnega večnega komentiranja, brezplodnega čvakanja.

Med mojstri te vrste se odlikuje Paul Bourget z enim najlepših svojih romanov *Un drame dans le Monde*, zgoščenim, utesnjnim, močnim umotvorom neusmiljene usodnosti: zgrajen je docela okoli dušeslovno drznega predmeta. Strani, slikajoče zamislek zločina v duhu žene, katera ni bila nikakor usposobljena za hudodelstvo, štejejo med najbolj genljive in jasnovidne pri Učenčevem avtorju. Edmond Jaloux pravi, da *«občuduje pri njem to splošno žarenje razuma, ki slednji posamezni slučaj takoj okoplje v toku vesoljnih zakonov»*. Henri Lavedan nadaljuje z *Gaudias*, obsežno družabno fresko, početo prejšnje leto z *Irène Olette*, in ki bi jo človek primerjal s sodobnimi *Misérables*. René Boylesve nudi v *Elise* bolestno analizo ženskega srca, strtega po teži njenih sanj. Abel Hermant, najresnejši kandidat za Akademijo, predstavlja v *le Crépuscule tragique* zadnji čin zajetne trilogije čustev in misli, kjer je dogotovil portret generacije med obema vojnama. Léon

Daudet razkrinkuje v *Entremetteuse* zapleteno kovarstvo pokvarjene slavohlepne. André Beauvier proučuje v *Suzanne et le Plaisir* kot bister moralist šibko dušo neznatne sodobnice, ki hira ter umira vsled izrazite ljubezni do plesa in poltenosti. (Konec prihodnjich.) * A. Debeljak.

Nove knjige.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Cankar, Ivan. Romantične duše. Dramatična slika v treh dejanjih. Ljubljana. L. Schwentner. 1922. 86 str. Broš. 12 Din, po pošti Din 13-50., vez. 18 Din, po pošti Din 19-50.

Gerbec, Ivan. Glasbene točke k Ribičičevi mladinski igri «V kraljestvu palčkov». Ljubljana. Založba «Jug». 1922. 34 str.

Gobineau. Preporod u Italiji. (La Renaissance.) Prva knjiga. Preveo s francuskog D. Grdenić. Narodna knjižnica. (Svezak 61.—69.) 1922. 168 str. Cena 12 Din.

* **Knežević, M. V.** Miozotis. Beograd. 1921. 28 str.

Lah, Ivan. Začetki Slovenske Matice. Spominski spis k 50letnici. Ljubljana. Slovenska Matica. 1921. 72 str.

Milčinski, F. Tolovaj Mataj in druge slovenske pravljice. S 15 risbami Ivana Vavpotiča. Druga izdaja. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1922. 151 str. Broš. 12 Din, po pošti 1 Din več.

Novaković, Vlaho. Iz moga dnevnika. Pesme. Zagreb. St. Kugli. 1922. 80 str.

* **Pesme, srpske narodne.** Antologija. Priredio Vojislav M. Jovanović. Beograd. Geza Kon. 1922. XLVIII + 350 str.

* **Petrov, G. S.** Evangjelje i život. Preveo s ruskog Stanimir Budim. Beograd. Sarajevo. J. Gj. Gjurgjević. 1922. 172 str.

Pogonowski, Jerzy. Twórczość Milana Begovića. We Lwowie. «Gazeta Lwowska». 1922. 31 str.

Rechnitz, Emil. Kako da othranjujem, njegujem i odgajam svoje dijete u prvoj godini života? Pet predavanja za pouku majkama i budućim majkama. Sa 31 slikom. Osijek. Hrvatski štamparski zavod d. d. 1922. 54 str. Cena 40 K.

Ribičič, Josip. V kraljestvu palčkov. Otroška igra s petjem v treh dejanjih. Ljubljana. Založba «Jug». 1922. 32 str.

Shakespeare, William. Julij Cezar. Založba v petih dejanjih. Poslovenil Oton Župančič. Druga, izpremenjena izdaja. Ljubljana. Nova Založba. 1922. 121 str. Cena broš. Din 12—, vez. Din 18—. (Nova knjižnica, 7.)

Strug, Andrej. Jutri... Iz poljščine prevel Vilko Mazi. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1922. 85 str. 8 Din, po pošti 75 para več. (Prevodna knjižnica, VII.)

Štrekelj, K. Historična slovnica slovenskega jezika. Snopič 1. Maribor. Izdalo s podporo Jugoslovenske Akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu Zgodovinsko društvo v Mariboru. 1922. 64 str. Cena 10 Din.

* **Vasić, Dragiša.** Utuljena kandila. Pripovetke. S predgovorom Slobodana Jovanovića. Beograd. Geza Kon. 1922. 183 str. Cena 15 Din.

Verne, Jules. Kaj si je izmislil doktor Oks. Slovenski mladini priredil E. V. Ljubljana. Narodna založba. 1922. 65 str. Cena 7 Din, po pošti 8 Din.

Urednikov «imprimatur» 28. junija 1922.

Naročnikom „Ljubljanskega Zvona“.

Založništvo „Ljubljanskega Zvona“ je prisiljeno zvišati naročnino za „Ljubljanski Zvon“ na **36 K za celo leto**. Izdatki za list naraščajo od meseca do meseca. — V zadnjem času so vnovič poskočile cene papirju in tisku. Poleg tega je pa tudi uprava vedno dražja. — Prosim zato vse naročnike, da to vpoštevajo in nam po priloženi položnici zvišano naročnino čimpreje doplačajo. Za čim hitrejšo poravnavo naročnine pa prosimo tudi one, ki so jo plačali le za prvo polletje.

Založništvo „Ljubljanskega Zvona“:

„Tiskovna zadruga“

Ljubljana, Sodna ulica šte. 6.

Julij 1919 S

JADRANSKA BANKA

BEOGRAD

Dionička Glavnica:

Kruna 120,000.000.

Reserva:

Kruna 60,000.000.

TRST

Dionička Glavnica:

Lira 15,000.000.

Reserva:

Lira 5,000.000.

PODRUŽNICE:

Beograd - Celje - Cavtat - Dubrovnik - Ercegnovi - Jelsa -
Korčula - Kotor - Kranj - Ljubljana - Maribor - Metković -
Sarajevo - Split - Šibenik - Zagreb

- - - - Trst - - - - Zadar - - - - Opatija - - - - Wien - - - -

NASLOV ZA BRZOJAVE:

JADRANSKA

BANCADRIA

Prima uloge na knjižice, tekući račun i druge pologe pod
najugodnijim uvjetima.

Obavlja sve bankovne poslove najtočnije i najkulantnije.

Naše Amerikansko odijeljenje
stoji u vezi sa vodećim bankama u Americi i u ne-
posrednoj je dodiru sa našim iseljenicima.

Afilirani zavod:

FRANK SAKSER STATE BANK

82 Cortlandt Street - New York City

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

ČEKOVNI ZAVOD

ŠTEV. 11.630

Izdeluje vse tiskovine do najumetnejšega barvotiska, kakor tudi natiskuje liste, časopise, trgovinske in uradne tiskovine — Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

---

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno **knjigoveznico**, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste